891.79
F85
0ℓ1944

ІВАН ФРАНКО

ЛИС МИКИТА

Б. Крижов 1944

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

ELIAS CZAYKOWSKY
COLLECTION OF
UKRAINIAN CULTURE

891.79
F85
0ℓ1944

The person charging this material is responsible for its return to the library from which it was withdrawn on or before the **Latest Date** stamped below.

Theft, mutilation, and underlining of books are reasons for disciplinary action and may result in dismissal from the University.

To renew call Telephone Center, 333-8400

UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY AT URBANA-CHAMPAIGN

OCT 19 1984

APR 30 2009

L161—O-1096

ЛИС МИКИТА

ІВАН ФРАНКО

ЛИС МИКИТА

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО
КРАКІВ 1944 ЛЬВІВ

Останню редакцію цього видання перевів
перед самою своєю смертю
проф. ВАСИЛЬ СІМОВИЧ

Ілюстрації Едварда Козака

Накладом „Українського Видавництва", Краків, Райхсштрассе ч. 34.
З „Друкарні Поспішної", Краків, Райхсштрассе ч 34. — Тел. 147-86.

Verlag: „Ukrainischer Verlag" G. m. b. H. Krakau, Reichsstrasse 34.
Druck: „Buchdruckerei Pospieschna", Krakau, Reichsstrasse 34. — Fernr. 147-86.
[40043]

891.79
F85
Ol 1944

ВІД РЕДАКЦІЇ

Не минуло два роки, як виринула потреба популярну Франкову поему видати новим виданням: виданий 1941. р. у Кракові „Лис Микита", за редакцією Богдана Даниловича, з ілюстраціями Едварда Козака — розійшовся таки того самого року.

Нове видання, яке оце даємо в руки читачеві, різниться від краківського з 1941. р. Передусім у ньому використано завваги критики щодо самого тексту, а далі — в основу його покладено текст третього (з 1902. р.) і четвертого (з 1909. р.) львівського видання „Лиса Микити", які були підставою і для академічного видання творів Франка, що почало появлятися в Києві 1941. р. („Лис Микита" вийшов у XII. томі цього видання). Бо ж виявилося, в часі звірювання текстів, що київське видання з 1914. р., яким користувалася редакція краківського видання (іншого вона на еміґрації не мала!) з 1941. р., мало багато недостач. У ньому пороблено, може навіть з відома поета, з огляду на царську цензуру — багато некорисних для поеми змін, через те деякі місця в поемі втратили багато із своєї гостроти та безпосередньої краси, такої для неї притаманної. Помічено, що і в Франковій статті про походження поеми („Хто такий »Лис Микита« й відки він родом") пороблено в київському виданні зміни, і все це довелося в цьому виданні привертати до первісного тексту.

Так само треба було, за голосом критики, привернути тут та там давній текст у тих місцях, де їх поробила редакція з 1941. р., маючи на увазі читачів, для яких вона готовила це видання. А призначувала вона його передусім для молоді, тим то в тексті вона поробила деякі зміни, згідно з потребами та з теперішнім станом української літературної мови. Редакція виходила з цілком справедливого погляду, що така читка поема, як „Лис Микита", не повинна викликувати ніяких сумнівів у молодих читачів, що їх мовне чуття нормують граматичні правила, які подає їм теперішня школа. Тільки ж, як виявила критика, не всі зміни в деяких місцях були конечні, і новій редакції доводилося тут та там привертати текст з 1909. р. Але ж деінде вона позалишала не тільки зміни редакції з 1941. р., а то й поробила свої власні невеличкі поправки, в дусі змін краківської редакції.

Відомо, що сам Франко, з кожним новим виданням своєї поеми, вигладжував її текст, відповідно до розвитку української

літературної мови (тут йому допомагав поет Микола Вороний, що пробував якийсь час у Львові), і певне не залишив би був цієї праці й тепер, коли б йому пощастило було дожити наших днів. Він же ще в передмові до другого видання „Лиса Микити" з 1896. р., на кінці статтейки про походження своєї поеми, виразно писав про працю над мовою своєї поеми, ось що:

„Я дбав про те, щоб мова моєї перерібки, не тратячи основного характеру галицького наріччя, все таки не разила й українців (-наддніпрянських) і наближувалася до тої спільної галичанам і українцям (-наддніпрянським) літературної української мови, якої витворення таке дуже потрібне для нашого суцільного літературного розвою."

Від часу, коли появилися ці рядки, минає майже пів століття (докладніше — 47 років). Відтоді українська письменницька мова у своєму розвитку зробила величезний поступ у дусі наближення до мови наддніпрянських письменників та в напрямі водностайнення: багато форм, що жили ще тоді в галицько-українському письменстві, вже повиходило з ужитку, і нове наше покоління в Галичині їх не вживає, вважаючи їх за „неправильні"; те саме торкається і слів та висловів, що теперішнє вухо сприймає їх уже за незвичні. Маючи все це на увазі і роблено, де це тільки було можливе, не псуючи будови вірша, зовсім у дусі Франкової праці над новими виданнями своїх творів, невеличкі зміни, і такі зміни має і видання з 1941. р. і це нове видання.

В ньому залишено, для історії, передмову редакції з 1941. р. (ювілейне видання!), тільки поміщено її на кінці поеми, де найшла місце і Франкова статтейка „Хто такий »Лис Микита« і відки він родом". А додані до краківського видання з 1941. р. примітки сильно поширено, і укладено їх в іншу систему. Так само залишено в ньому ілюстрації Едварда Козака.

Іще слів декілька про ритм „Лиса Микити". Склав Франко цю поему в народних ритмах, т. зв. „козачкових", які дуже близько підходять до клясичного трохею, через те декому може нераз здаватися, що ціла поема і складена трохеями, і з цього погляду деякі наголоси можуть видатися неправильними. Та народна ритміка має свої власні закони, тут постійний наголос буває тільки в кінцевих складах або перед перетином (цензурою) — і відповідно до того треба й читати „Лиса Микиту" та наголошувати слова поеми, а не конче в читанні йти за трохеями. А втім у сумнівних випадках, головно там, де наголоси поеми відбігають від тих, що в нас їх звичайно вживають або від літературних — ми їх зазначували в тексті (це робив і сам Франко).

Коли вважати, що краківське видання з 1941. р. було одинадцяте з ряду, то це наше буде — д в а н а д ц я т е.

ПІСНЯ ПЕРША

Надійшла весна прекрасна,
Многоцвітна, тепла, ясна,
Мов дівчина у вінку;
Ожили луги, діброви,
Повно гамору, розмови
І пісень в чагарнику.

Лев, що цар є над звірами,
Пише листи з печатками,
Розсилає на ввесь світ:
„Час настав великих зборів!
Хай спішить до царських
дворів
Швидко ввесь звірячий
рід".

Ось ідуть вони юрбами
Мов на відпуст з корогвами —
Все, що виє, гавка, квака;
Лиш один мов і не чує,
В своїм замку, знай, ночує —
Лис Микита, гайдамака.

Ой, не даром він сховався!
Знать, сумління крик озвався:
»Кривдив ти звірячий люд!«
Тимчасом в своїй столиці
Цар засів поруч цариці,
Щоб творити звірам суд.

Перший вийшов Вовк Неситий.
„Царю, — каже, — від Микити
Вже мені хоч пропадать!
Діток моїх б'є, кусає,
А Вовчицю обмовляє
Так, що й сором повідать!

„А й мене — хіба ж то чесно? —
Як він хитро і облесно
Мало в гріб раз не ввігнав!
Це було ще того разу,
Як я з царського указу
Мировим суддею став.

„От до мене вбіг Микита!
»Вовче, справа знаменита!
Штири барани ось тут.
Їм лишилася по батьку
Гарна частка поля в спадку,
І на твій здаються суд.

»Бачиш, почали свариться,
Ані руш їм поділиться —
Геометри в них нема.
Я веду їх в цюю нетрю:
Будь їм ти за геометру, —
Праця буде не дарма́«.

„Втішивсь я — нема що крити,
Бачте, Баранів мирити
Дуже я люблю, над все;
Як зроблю їм справу в полі,
То вам жаден з них ніколи
Вже рекурсу не внесе.

„От я швидко збираюся,
З Баранами вітаюся —
Хлопці повні, як стручки!
»Ну бо, хлопці, поспішімо,
На спірний той ґрунт ходімо!
Маєте пальки, дрючки?«

»Все тут, — кажуть, — все готове!«
Вийшли в поле Баранове,
Стали мірять — ні, не йде!
Тут за много, там за мало,
Вшир не хочуть, вздовж нестало,
Бо тут ліпше, там худе.

„Далі каже Лис Микита:
»Тут одна лиш стежка бита
Вас до правди доведе.
Вовче, стань насередині,
А з них кожний в цій хвилині
На ріг ниви хай іде.

»Станьте й стійте там спокійно,
Кожний уважай подвійно!
Як я крикну: раз, два, три, —
То з вас кожний без уговку
Якнайшвидше к пану Вовку
Що є сили, просто дри!

»Хто найшвидше дочвалає,
Вовка з місця геть зіпхає,
Матиме найбільшу часть.
Зрозуміли?« »Зрозуміли!«
»Ну, ставайте ж, і до цілі
Хай вам Бог добігти дасть!«

„Всередині став я радий,
Не доміркувався зради,
А Микита на межі,
Аж у собі радість тисне, —
Як не гаркне, як не свисне:
»Раз — два — три! А враз біжи!«

„Ледве крикнув Лис Микита, —
Гей, як рушили з копита
Барани у той сам час!
А як збилися докупи,
То вам наче штири ступи
В мене гопнули нараз.

Штири барани відразу
Мої кості на логазу,
Бачилося, потовкли;
Я лиш зіпнув, закрутився,
Та й на землю покотився,
Очі кров'ю заплили.

„Та прокляті Бараниська
Не вважають, що смерть близька,
Що зомлілий я лежу:
Цей рогами звідси пхає,
Той в противний бік штовхає,
Щоб посунути межу.

„Довго ще так правувались,
Щохвилини розбігались,
Та й рогами в мене бух!
А Микита, той собака,
Реготавсь, аж лазив рака,
Що так з мене перли дух.

„І були б за нюх табаки
Там на вічну ганьбу таки
Вовка вбили Барани,
Та дав Бог, моя Вовчиця
Там надбігла подивиться, —
Аж тоді втекли вони".

Хоч як жалібно цю повість,
Мов сумную дуже новість
Вовк цареві голосив,
То цариця реготалась,
Та й цар, щоб не знявся галас,
Ледве в собі сміх душив.

Гектор, цуцик, неборака,
Став на лапки та й балака:
— „Царю, страже наших прав!
Ковбаси я мав шматочок,
Та й сховав її в куточок, —
Лис і тую в мене вкрав!"

Кіт Мурлика скочив жваво:
— „Бач, яке собаче право!
Ковбаса була моя!
Що Лис злодій, я не спо́рю,
Але ковбасу в ту пору
В ковалихи викрав я!"

— „Чиста правда, що й казати —
Рись почав так промовляти, —
Лис Микита злодій є.
Він сумління, честь і віру
За дриглі, горілки міру
Без вагання продає.

„Та ж то нехрист, та ж то Юда!
Патріот — у нього злуда!
Хто ж добра б від нього ждав?
Знаю я його натуру!
Він царя б жидам на шкуру
За свинини фунт продав.

„Заєць ось — душа спасенна,
Як живе, ні вніч, ні денно
Зла нікому не хотів.
Ну, пішов він до Микити,
Той, бач, мав його навчити
Тропарів і кондаків.

„Ой, гірка була наука!
Лис відразу взявсь до бука. —
А прийшли на п'ятий глас,
Він струснув Зайця, мов грушу;
Був би витряс з нього й душу,
Як би я його не спас".

Аж ось виступив до трону,
Щоб взять Лиса в оборону,
Стрий його, Борсук Бабай.
— „Добре то старі казали:
Жди від ворога похвали!
Щó тут наплели, гай, гай!

„І не сором вам, Неситий,
Власну ганьбу розносити,
Відгрівати давню пліснь?
А ви краще б нагадали,
Як ви з Лисом мандрували, —
То правдива, свіжа пісня.

„Вірним другом був Микита,
Але ваша злість несита
Злом найліпшу пла́тить річ.
Раз ото степами йшли ви,
Голод мучив вас страшливий,
Хоч коліна власні їж!

„А тут чути: »Гатьта! Вісьта!«
Їде шляхом хлоп до міста,
З рибою на торг мабуть.
»Гей, – Лис каже, – мисль щаслива,
Брате, буде нам пожива,
Лиш гляди та мудрий будь!«

„Скочив Лис з одного маху,
Бач, і впав посеред шляху,
Мов здохлий простяг лапки.
І лежить отак простертий —
Він же ж міг пожити смерти
Від мужицької руки!

„Хлоп над'їхав — що за диво!
З воза зліз, за камінь живо,
Щоб його добити там.
Далі бачить — він не диха!
»От мій зиск — промовив стиха —
На клапаню буде блам.«

„Взяв Микиту за хвостину
Та й на віз між рибу кинув,
Сів і їде в божий час.
А Микита, той проноза,
Ну ж метати риби з воза,
В кадці лиш лишився квас.

„Риб нестало, Лис мій в ноги!
Здибав Вовка край дороги, —
Той останню щуку мне.
»Ну-бо, брате Миколайку,
Ти лишив для мене пайку?
Погодуй тепер мене!«

»О, — говорить Вовк Неситий —
Осьде пай твій знаменитий!
На́, смакуй, та не вдавись!«
І — зміркуй безодню злости! —
Дав йому лиш самі ості
З риб, що вкрав так сміло Лис!

„А для Зайця річ нелюба,
Що надрав учитель чуба?
Ніби нас не драли всіх?
Хто ж то бачив, щоб наука
Йшла до голови без бука?
Це розмазувать — лиш сміх.

„А той цуцик, Гектор куций,
Сам спіймавсь на своїй штуці!
Кіт Мурлика нам сказав:
Ковбасу ту знамениту,
За що скаржить він Микиту,
Сам він у Мурлики вкрав.

„Мій братанок — муж побожний.
Всякий проступок безбожний
Є для нього наче хрін.
Ось вже цілий рік минає,
Як твердий все піст тримає,
Не бере в рот м'яса він.

„Я вже сам нераз журився,
Що так голодом зморився" —
Тут урвав нараз Бабай...
Бач, кумпанія чима́ла,
Бог зна звідки, причвалала
З криком, шумом в царський гай.

Старий Півень перед веде,
За ним по два у ряд іде,
Несуть мари на плечах:
А на марах Курка лежить,
За марами ввесь рід біжить —
Плач і лемент, ох і ах!

Півень перед троном царським
Крикнув тенором лицарським:
„Милосердя, царю мій!
Вся надія наша вбита!
А убійник — Лис Микита!
Хай нас суд розсудить твій!

„Ми в манастирі святому
Проживали й зла нікому
Не чинили. Та нераз
Бачив я, що попід брами
Лис мишкує, — все за нами
Своїм хижим оком пас.

„Я ці штуки добре знаю,
Своїм дітям повідаю:
— »Стережіться, крий вас Біг!
В ліс мені не вибігати,
Бо там ворог наш зубатий,
Він життя вас збавить всіх.«

„Аж тут раз стук-стук до брами:
В волосянці перед нами
Став Микита, як монáх,
Повітав нас благодаттю,
І з цісарською печаттю
Лист отвертий мав в руках.

— »Ось вам, каже, лист безпеки!
Каже цар, щоб відтеперки
Між звірами був спокій,
Щоб братався Вовк з Вівцями,
І щоб я навіки з вами
Був як друг, як брат, як свій!

„Бач, пустинником я стався,
І від м'яса відцурався,
Їм лиш зілля й дикий мід.
Мир вам, діти! Жийте з Богом!«
І, вклонившись за порогом,
Він пішов собі у світ.

— »Ну, — тут дітям я говорю, —
Воля, діти! Можна з двóру
Нам по стернях погулять!«
Радість, втіха, спів між нами!
Всі ми рушили за брами, —
Та не всім прийшлось вертать.

„Лиш ми вийшли, — гульк з укриття
Як не скочить Лис Микита,
Та й хахап мою дочку!
Я як крикну: кукуреко!
Але він вже був далеко,
Вже сховався у ліску.

„Я кричу, мов в дзвони дзвоню...
Вірні пси за ним в погоню
Кинулись — та, Боже мій! —
Принесли лиш труп бездушний!...
Так той злодій непослушний
Зневажає наказ твій!"

Цар сказав: — „А що, Бабає?
Дуже гострий піст тримає
Твій братанок! Бачиш сам,
Як то він спасає душу!
Ні, кінець зробити мушу
Всім подібним хапунам!"

І Медведя зве Бурмила:
— „Як тобі в нас ласка мила,
Друже, меч свій прив'яжи,
Йди до Лиса, хай, моспане,
Зараз тут на суд мій стане, —
Строго-строго накажи!

„А вважай на ту падлюку,
Щоб не вдрав яку він штуку,
Бо то, брате, хитрий звір!"
— „Щó, мене б він смів дурити?" —
Закричав Медвідь сердитий,
Та й потяг в Микитин двір.

ПІСНЯ ДРУГА

Гей, хто в лісі не буває,
Той не бачив, той не знає,
Як Микита Лис жиє.
Лисовичі — славний замок,
Неодин там хід і ґанок,
Ям, скритóк чимало є.

Лис Микита в своїй буді
Спочива собі по труді,
Аж нараз почув: Стук, стук!
Глянув — ой, небесна сило!
Аж це сам Медвідь Бурмило,
А в руках страшенний бук.

„Гей Микито! Де він, ланець?
Вилізай! Ось я післанець
Від саміського царя!
Наробив ти зла багато,
Злий на тебе Лев, наш тато, —
То й спокутувать пора!

„Кличе цар тебе на суд:
»Хай мені явиться тут
Лис Микита, гайдамака!
А не хоче йти в мій двір,
На тортури, під топір!
Хай пропаде, мов собака!«

Лис Микита зщулив вуха,
Коло брами пильно слуха
Тих грізних медвежих слів.
— „Ей, — гадає, — щó б зробити,
Цього дурня раз провчити,
Щоб так гордо не ревів!"

Хитро в шпарку зазирає,
Чи де засідки немає?
Але ні, Бурмило сам!
Ну, тоді він вийшов еміло,
Втіхою лице горіло:
„Вуйку, ах, вітайте ж нам!

„Вуйку, ви ж це? Бійтесь Бога!
Так далекая дорога,
І такий надвóрі сквар!
Ви втомились, ви без духа,
Піт вам скрізь тече з кожуха!
Що ж то, наш вельможний цар

„Інших вже послів не має,
Що найліпших посилає,
На найстарших труд валить? —
Ну, подвійно рад я тóму,
Що хоч раз до мого дому
Гість так чесний загостить.

„Суд для мене — з маслом каша!
Знаю бо, що мудра ваша
Рада захистить мене.
А як ви за мене слово
Скажете, то все готово,
Царський гнів тяжкий мине.

„Вуйку, ми ж одного роду!
З вами я в огонь і в воду!
Лиш цю нічку ще заждіть!
Гляньте, небо замрячене,
Ви втомилися, а в мене —
Вибачте — болить живіт".

— „А це що тобі, небоже?"
— „Ох, вуйцуню, страх негоже!
Я ж пустинник, то й не слід
М'яса їсти. Ось і мушу,
Щоб не брать гріха на душу,
Ссати той обридлий мід".

— „Мід? — аж крикнув пан
Бурмило, —
Мід обридлий? Божа сило!
Я ж за мід рад душу дать!
Де він? Де його купуєш?
Як мене ним утрактуєш,
Вір — не будеш нарікать".

— „Вуйку, — каже Лис, — це жарти!"
— „Жарти? Дай лиш зо три кварти,
То й присягою скріплю!
Мід, це райський корм чудовий!
Все за мід я дать готовий,
Над усе я мід люблю!"

— „Га, як так, мій вуйку милий,
То ходім! Хоч в мене сили
Дуже мало — що робить!
Твій наказ, то голос з неба.
Для так чесних гостей треба
Сил, здоров'я не щадить.

„Не далеко тут — ось тільки
Буде звідси зо чверть мильки —
Є багатий хлоп Охрім.
В нього меду тьма безбожна,
Що не то, що їсти можна,
Але хоч купайся в нім!"

— „Ой! — зітхнув Медвідь Бурмило, —
Аж на серці замлоїло!
Ну, Микито, ну, біжім!"
Сонце сіло вже за гори,
Як добігли до обори,
Де багатий жив Охрім.

На землі там, близь горо́да,
З дуба грубая колода
Бовваніла. Майстер Гринь
Хтів поздовж її лупати,
То й почав з кінця вже гнати
Здоровенний в щілку клин.

З на дві п'яді вже одверта
Щіль була; колода вперта
Все ж таки не трісла ще,
Лиш від клина заскрипіла,
Наче зуби заціпила
Прохрипівши: »Ов, пече!«

— „Вуйку! — шепче Лис Микита, —
Ось колода ця відкрита —
Ти пощупай їй під бік!
Хоч крива вона та сіра,
Та в ній меду щонеміра.
Відси й я нераз волік.

„Глянь, вже темно по долині.
Хлоп давно лежить в перині,
То ж нічого ти не бійсь!
Їж досхочу в ім'я Боже!
Я постою на сторо́жі...
Ну лиш, сміло в шпарку лізь!"

„Спасибі, тобі, небоже! —
Рік Бурмило, — стій, щоб, може,
Не надліз який злий дух!
Ой, вже чую запах меду!
Ти, небоже, стань спереду,
На́ до рук оцей обух!

І за цим Медвідь Бурмило
Лапи, голову й карчило
В ту широку щіль запхав;
Лис тимчасом трах! обухом,
Клин із дуба вибив духом,
І Бурмила дуб спіймав.

»У! — сказав дуб, — є ще сила!«
Гей, як вхопить він Бурмила,
Аж стріщав у нього лоб.
— „Вуйку! — крикнув Лис Микита, —
Правда, шпарка знаменита!
Знав, де мід ховати хлоп".

А Медведя заціпило!
Стогне, сапа мій Бурмило,
Але дуб трима й трима.
Шарпнув вуйко зо три рази,
Затріщали лапи й в'язи,
Але вирвати — дарма!

— „Вуйку, — каже Лис, — як чую,
Дуже вам медок смакує,
Та, мабуть, вас муха тне.
Їжте ж, але міру майте,
Бо як об'їстеся, знайте:
Мід вам пупом поплине".

Та Медведю не до меду!
Крутить задом, а спереду
Дуб держить, мов у кліщах...
То він шарпне, дряпне, смикне,
Далі з болю як не рикне,
Аж почули в небесах.

Лис на кпи його здіймає.
— „Бач, як вуйко мій співає!
Вуйку, що за нута се?
Вуйку, вуйку, будьте тихо!
В хаті світло — буде лихо!
Вуйку, хлопа біс несе!"

А Охрім, багач-мужик
Пробудився — що за рик?
Виглядає у кватиру —
Щó за диво? При колоді
Щось чорніє... Може злодій?
І хапає за сокиру.

Вибіг з хати, — приглядається:
Це Бурмило борикається!...
Репет підійма Охрім:
— „Гей, сюди, сусіди любі!
Ось Медвідь зловився в дубі!
Гей, Медведя бить біжім!"

У! Кипить в селі тривога!
Наче ті вовки з берлога,
Позривались мужики.
В чім хто був, в тім вибігає,
Що попало, те й хапає,
Наче зброю, до руки.

Як прискочать до Бурмила —
В цього ціп, у того вила,
В баби кочерга́ в руках,
А Охрім з тяжким обухом, —
Кинулись на вуйка духом!
Лиш луп-цуп! та трах-тарах!

Біль додав Бурмилі сили:
Як не шарпне — Боже милий!
Шкіру всю з чола зідрав!
Ще раз шарпнув — вирвав лапи,
Але шкіру й кігті-дряпи
Дуб, немов своє, забрав.

— „Вирвавсь! Вирвавсь!" — закричали
Люди, врозтіч поскакали,
А Бурмило трух-трух-трух!
В ліс, в кущі побіг скоренько,
Ліг та стогне так тяженько,
Мов би з нього перло дух.

Аж тут суне Лис Микита.
— „Ну, вуйцуню, — мовить — сита
Вже душа? А добрий мід?
Та й гаразд ви попоїли!
Хочете, я щонеділі
Справлю вам такий обід!

„Ой, а я трохи не плакав,
Як там з вами хлоп балакав:
Я гадав, що буде бить.
Ну, та бачиться, ви чемно
З ним розстались, — дещо, певно,
Вам за мід прийшлось платить.

„Е, що бачу! Ви з гризоти
Вбрались, ніби на зальоти,
У червоні сап'янці!
А цю шапочку червону
Де купили? Чи додому
Несете її дочці?...”

Так Микита насміхався,
А Бурмило лиш метався
Та бурчав собі під ніс.
Аж на третій день ходою
Він з тяженькою бідою
Ледве в царський двір приліз.

Як побачив цар ясенний,
Що Медвідь такий нужденний,
То аж руки заламав.
— „Гей, Бурмиле, любий друже,
Хто це збив тебе так дуже
Та зі шкіри обідрав?”

— „Царю, пане, — рік Бурмило, —
Горенько мене постигло!
Це Микита все зробив.
Через нього муки много
Я прийняв, — о, мало свого
Я життя не загубив!"

Ух! Затупав цар ногою!
— „Я короною ось тою
Заклинаюсь: не уйде
Цей злочинець злої муки!
Дай мені його у руки,
То до завтра не дожде!"

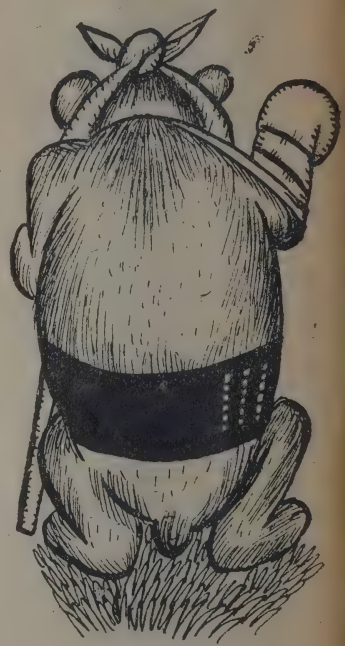

Потім трохи мислі ладив
І з Сенатом раду радив,
Щоб Микиту взять на гак,
Постанову мав велику.
Кликнув на Кота Мурлику
І до нього мовить так:

— „Ти мій вірний Кіт Мурлика,
Хоч постава невелика,
Та розумний ти за трьох.
Ось тебе я шлю: піди ти
Сам до Лиса, до Микити,
У його злодійський льох.

„І кажи, щоби якстій
Він у двір явився мій!
Загрози йому, що га́ка
Не мине й тяженьких пут,
Як на суд не стане тут,
Лис Микита, гайдамака!"

Кіт Мурлика поклонився,
І в дорогу спорядився,
Хоч по шкірі дер мороз;
Страх нерад він був тій честі,
Та що цар дав, їж дорешти!
Сперечатися не мож.

ПІСНЯ ТРЕТЯ

Кіт Мурлика до дороги
Добре взяв за пояс ноги,
В торбу впхав печену миш,
І лісочком, холодками
Так на підвечірок са́мий
Він прибув до Лисови́ч.

Стукнув в браму, дожидає... —
Лис в кватирку виглядає.
Кіт Мурлика шапку зняв,
Поклонивсь йому низенько,
Привітав його борзенько,
Та й такі слова сказав:

— „Не прогнівайся, нанашку!
Не приніс я жадну фрашку,
Але царський вам нака́з:
Другий раз це цар, наш владця,
Через сво́його післа́нця
На свій суд ось кличе вас.

„Що тут довго говорити!
Дуже цар на вас сердитий,
Тож я раджу вам: ходіть!
Цар поклявся на корону:
Як не ставитесь до трону,
То пропащий весь ваш рід".

— „Мурцю! — скрикнув Лис Микита, —
От не ждали! От візита!
Боже милий, як я рад!
Мушу я тебе обняти!
А про те не смій казати,
Щоб якстій іти назад!

„Та ж Лисиця, твоя тітка,
Так тебе видає зрідка,
Що не пустить нас під ніч.
А маленькі Лисенята,
Чи ж вони пустили б брата?
Ні, то неможлива річ!

„Повечеряєм гарненько,
Проспимося, а раненько
Холодком — та й в Божу путь!
Я про царський суд не сто́ю.
А що рад піду з тобою,
Ти у цьому певний будь!

„Он з Медведем інше діло!
Ти розваж: прийшов Бурмило,
Мов розбійник, у мій двір
Та й до мене з криком-фуком,
З величезним в лапах буком —
Я ж малий, слабенький звір!"

— „Ой, нанашку, — рік Мурлика, —
Ласка ваша завелика...
Але ліпше ми не ждім!
Ніч чудова, місяць світить...
Попрощайте жінку й діти,
Та й у путь якстій ходім!"

— „Мурцю, — каже Лис, — май розум!
Ніч не тітка, ми не возом
Будем їхать, ні літать.
Всяка погань лісом лазить,
Ну ж но хто на нас наважить!
Ні боротись, ні втікать!"

Ті слова Кота Мурлику
Кинули у дрож велику:
— „Ваша правда, — він сказав, —
Мушу наніч вже лишиться...
Та скажіть, щоб поживиться,
Де б я тутки що дістав?"

— „Що ж, не гнівайсь, Мурцю дільний!
Чоловік я богомільний,
Піст твердий держу день-в-день.
Та тобі вже я придбаю
Найсмачніше, що лиш маю:
Крижку меду з'їж лишень!"

— „Меду? Тьфу! — відрік Мурлика. —
Хай Бурмило мід той лика!
Ним мене ти не вкормиш!
Та у вашому фільварку
Чей же є де в закамарку
Хоч одна порядна миш?"

Лис Микита рік до Мурка:
— „Ти жартуєш! Навіть турка
Я б мишми не трактував!
Що ти видумав, небоже?
Миші їсти!... Милий Боже!
Про таке я й не чував!

„Та як ти мишей бажаєш,
Мурку любий, — тут їх маєш,
Що хоч ними гать гати!
Тут у війтовім будинку
Тьменна тьма мишей, мій синку,
І близенько нам іти!"

— „Ах, нанашку мій наймильший,
Поведіть мене на миші!
Я на миші дуже звик!”
— „Добре! Так ходи ж за нами!”
І полізли бурянами
Аж де війтів був курник.

Там в стіні діра пробита,
Нею часто Лис Микита
В курятник вночі гостив;
Вчора ще пустив він крови
Війтовому когутові,
Аж когут і дух спустив.

Війт зо злости зчервонівши,
З когута лиш пір'я вздрівши,
Крикнув: »Ні, вже не стерплю!
Мушу злодія зловити«.
Край вікна дав присилити
Мотузяную петлю.

Лис Микита це пронюхав,
Та й говорить: — „Мурку, слухай,
Як там мишки цвіркотять,
Мов горобчики невинні!
А ось тут і дірка в глині —
Тільки влізти та й хапать!”

— „А безпечно ж тут, нанашку?
Нині за біду не тяжко,
А війти, то хитрий люд!”
— „Га, — говорить Лис зрадливий, —
Хто занадто боязливий,
Хай такий покине труд!

„Там всередині не був я,
І про хитрощі не чув я,
Та коли боїшся ти,
То ходім радніш додому,
Повечеряєм по-свому:
Редьку й медові соти”.

Кіт Мурлика застидався.
— „Щó гадаєш, я злякався?”
До Микити він озвавсь. —
„Страх, то не котяче діло!”
І у дірку скочив сміло,
І шасть-прасть! В сильце спіймавсь.

Ой, повис він у воздýхах.
Затрепáвсь, та по тих рухах
Шнур ще дужче горло стис.
Кинувсь — вдаривсь до одвірка!
А згори, де клята дірка,
Заглядає зрадник Лис.

— „Ну, що, Мурцю мій наймильший, —
Каже він, — смакують миші?
Правда, що за пишний смак!
Хочеш соли? Я покличу,
Або в війта сам позичу, —
Чи волиш вже їсти й так?...

„Ого-го, вже й ти співаєш!
Але славний голос маєш!
Тенор! Ах, люблю на смерть!
Жалібно, аж ллється в душу!...
Ох, бігме, я плакать мушу...
Ну, спасибі за концерт!"

Раптом двері заскрипіли,
Війт роздягнений, спітнілий,
З палицею сам впада;
А за ним сини і слуги,
Цей з ременем, з буком другий —
Ось де Муркові біда!

— „Бийте злодія! — війт крикнув, —
Вчора когута нам смикнув!
Бийте, поки спустить дух!"
І луп-цуп, летять удари...
Мій Мурлика з уст ні пари,
Мов осліп уже й оглух.

„Бийте! — війт кричить і кропить.
Втім Мурлика скік! Як вхопить
Пана війта за сам ніс!
Хруп та й хруп, мов миш велику,
Кігтями роздер всю пику,
Мов би гречку грабав біс.

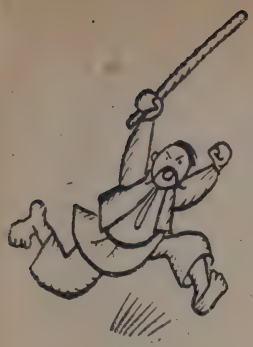

— „І́валт! Рятуйте!" — крикнув з болю
Війт і впав, як сніп, додолу.
Всі до нього. — „Гей, світіть!
Гей, води! Гей, губки, вати!"
Кинулися кров спиняти, —
Вже й не в голові їм Кіт.

А в Кота тверда натура:
Лиш відсапав та й до шну́ра,
Взявся гризти і кусать.
Далі шарпнувся щосили,
Шнур урвався, і в тій хвилі
Кіт свобідно міг гасать.

Ну, мишей він відцурався,
В курнику й не обзирався,
А, задравши хвіст, як міг
Драпнув в дірку, та до ліса,
А лісами, мов від біса,
Просто в царський двір прибіг.

Як уздрів його Лев-батько,
Збитого, мов кисле ябко,
З злости аж позеленів.
— „Що? — кричав звірів правитель, —
„Чи знов сміє той урвитель
Насміхаться з моїх слів?

„Ні, вже цього забагато!
Будь я пес, і пес мій тато,
Коли це йому прощу!
Військо шлю на гайдамаку!
Як лиш зловлю, — на гілляку,
І гніздо все розтрощу́!”

Грізно цар ревів і тупав,
Був би Лиса з кістьми схрупав,
Якби мав його в руках.
Аж, як гнів пройшов безмірний,
Виступив Бабай покірний,
І сказав при двораках:

— „Царю, явна річ, не скрита:
Вільний же козак Микита,
Право ж каже тричі звать
Винного на суд твій, пане.
Аж, як третій раз не стане,
Суд заочний видавать.

„Що в тім правди чи неправди,
Що про нього клеплють завжди, —
В те не входжу, — та для всіх
Рівне право! Тож пішли ти
І мене ще до Микити,
Чей прийде́ до твоїх ніг”.

Цар махнув лиш головою,
Дав знак згоди булаво́ю,
Та ні слова не сказав;
А Бабай якстій зібрався,
У дорозі поспішався,
В Лисовичах наніч став.

ПІСНЯ ЧЕТВЕРТА

Лис собі в вечірню пору
З діточками коло двору,
Розмовляючи, гуляв,
Аж тут голос у діброві
Обізвався: „А, здорові!
Ось до вас я причвалав!"

— „Ах, Бабай! Чи ти це, стрику?
Ну, мабуть, якусь велику
Новину несеш до нас!
Ти втомився? Ти сумуєш?
Ну, до хати! Заночуєш,
То й балакать буде час".

Всі гарненько привітались,
Про здоров'я розпитались,
Випив вишнячку Бабай.
Сів на призьбі, віддихає, —
Лис про царський двір питає:
„Ну, балакай, не зітхай!"

— „Гей, синашу, схаменися, —
Так сказав Бабай до Лиса, —
Що за збитки робиш ти?
Защо ти з післанців кпишся?
Чи направду ти боїшся
На той царський суд іти?

— „Я ж гадаю, синку милий,
Що ти зможеш в одній хвилі
Ворогам заткати рот.
Адже всі тупі їх мізки
Проти твого варті тріски!
Отакий то ввесь народ!"

— „Правду кажеш, любий стрику, —
Каже Лис, — в мені велику
Ти охоту розбудив.
Що ж, піду! Хай всі побачуть!
Хто сміється, ті заплачуть,
Цар на ласку змінить гнів!

„Хоч там цар на мене лютий,
Та він знає, що в мінути
Небезпечні, в чорний день
Всі торочать не до ладу,
Але дати мудру раду
Вміє Лис один лишéнь."

І ввійшли оба в світлицю.
Привітав Бабай Лисицю,
Всі засіли край стола.
Лисенята Міцько й Міна
Повлазили на коліна —
Живо гýтірка пішла.

— „Дуже лютий цар, Бабаю? —
Лис питає: — Знаю, знаю,
Жаль йому медвежих мук!
Та в нас бýв старий рахунок, —
Довго ждав я на трафунок,
Щоб дістать його до рук.

„Тому літ ще не багато,
Як Бурмила Лев, наш тато,
Губернатором зробив
На підгірські наші бори,
Щоб звірячі справи й спори
Всі поправді він судив.

„От тоді то Вовк Неситий
Напосівсь мене здушити,
А з Бурмилом змову мав;
І на суд губерніяльний
За мій задум геніяльний
Перший раз мене пізвав.

„Що за задум? Слухай, друже!
З Вовком раз, голодні дуже,
На поживу вийшли ми.
День. У церкві дзвін десь дзвонить, —
Та нас голод з ліса гонить
Серед лютої зими.

„До села йдем осторожно,
Нюхаємо, де б то можна
Чим масненьким поснідать, —
Аж тут сала, м'яса запах
Не лиш в носі, а аж в лапах
Закрутив нам — хоч тут сядь!

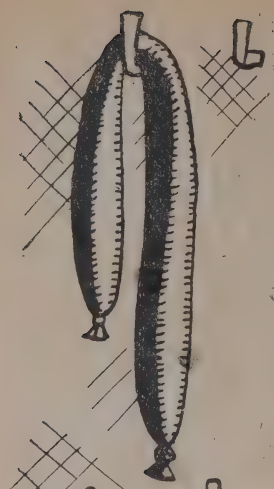

„Тії пахощі нас гарні
До попівської спіжарні,
Мов по нитці, довели.
Стали ми довкола нюхать,
Чи безпечно всюди — слухать,
Аж віконце ми знайшли.

„Страх тісне було віконце.
«Лізем, Вовче?» «Лізем конче!» —
Каже Вовк. — «Ти перший лізь!
Глянь, чи де нема заліза!
За тобою й я полізу,
(Так Вовк каже) — лізь, не бійсь!»

„Я проліз досить вигідно,
Роздивився. «Лізь свобідно!»
Так до Вовка я сказав.
Він голодний був, тоненький,
Ну, та в отвір той вузенький
Ледве тулуб свій пропхав.

„А в спіжарні — Боже кріпкий!
Світ затьмився нам додрібки,
Стільки там добра для нас:
М'яса, сала, вудженини,
Штири пілті солонини
І довжезний ряд ковбас.

„Став я думать, міркувати,
Як тут господарювати, —
Та мій Вовк мов оцапів:
Перший полоть хап зубами!
Рве, куса, гризе без тями —
Став, і їв, і, знай, сопів.

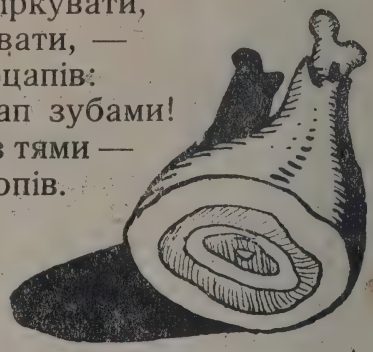

„Ну, — гадаю, — їж, небоже!
Та для мене це негоже".
Я беруся до ковбас.
З жердки легко їх здіймаю,
Крізь віконце викидаю,
Поки всіх отак не стряс.

„А за ними й сам в віконце
Вискочив, та й ну чим скорше
Всі на шию надівать.
Навантажив, як коралі,
Та й до ліса далі, далі, —
Скарб у яму заховать.

„Скарб у яму заховавши,
Спокійненько поснідавши,
До спіжарні знов біжу.
Прибігаю: Вовк ще голить,
Не доївши, кинув полоть,
З смальцем розпочав діжу.

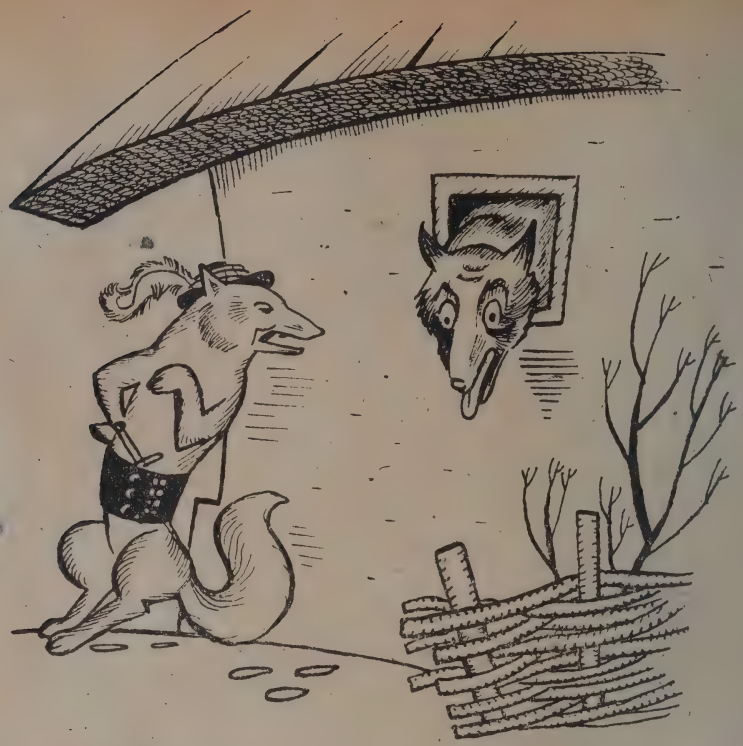

»Вовче, — шепчу, — час до гаю!
З церкви люди вже вертають, —
Щоб нас тут хто не застав!»
Вовк, почувши це, зжахнувся,
В дірку прожогом метнувся,
Та вже ледве шию впхав!

„Бачиш, — повний був, мов бочка!
Став у дірці, тільки очка
Витріщив, немов баньки.
Страх відняв у нього мову...
Я ж кричу: «Чого став знову?
Ну, якої бідоньки?»

„Вовк не тямить вже, що діє!
Лізе в дірку, аж потіє,
Та дармий його ввесь труд.
Далі з лютої розпуки
Заламав передні руки —
»Лисе, — каже, — згину тут!«

»Вовче, — кажу, — чи здурів ти,
Чи від смальцю оп'янів ти?
Вилізай, пора нам в гай!«
— »Ой, не можу, мій Лисуню!
Бачиш, пуза не просуну!
Ой, Микито, помагай!«

„Ну, скажи ти сам, Бабаю,
Що я тут чинити маю,
Як драбузі помогти?
Лишу Вовка — може згинуть.
Ліпше, думаю не кинуть,
Але до попа піти,

„Попросить по добрій волі,
Щоб дав пилки і дозволив
Більшу вирізать діру.
Здумавши цю річ штудерну,
Мовлю Вовку: „Жди, я вéрнусь!"
І в попівство просто дру.

„Піп був власне у покою:
В пообідньому настрóю
Люльку, ходячи, курив.
У вікно я заглядаю,
Лапою шкряб-шкряб, благаю,
Щоб вікно він відчинив.

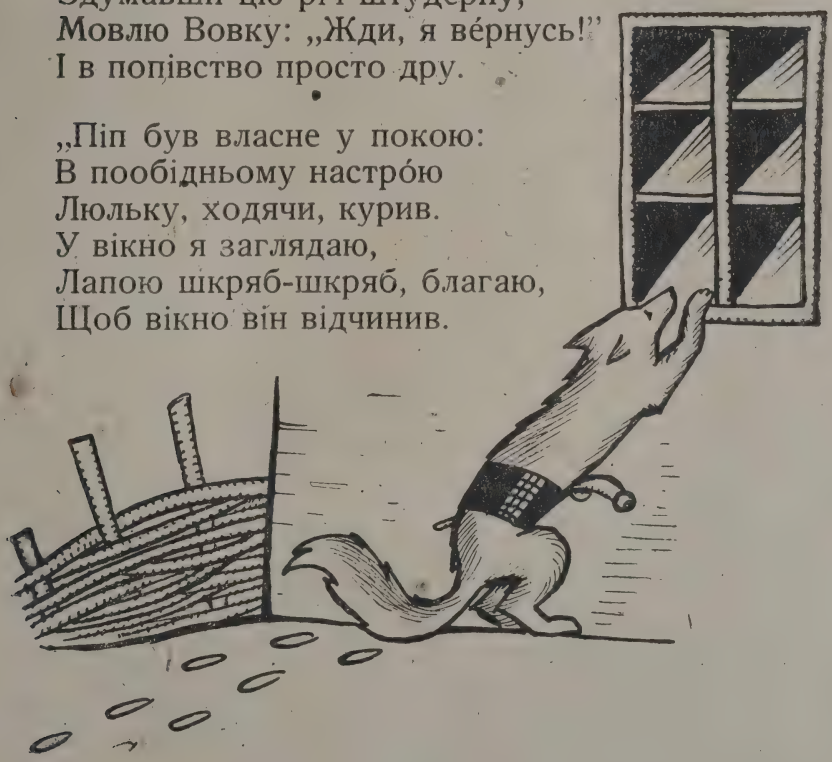

„Піп поглянув, підбігає...
»Лис у вікна заглядає!
Гей, ловіть його! Біжіть!«
Я й не зчувся, а за мною
Слуги, служниці юрбою, —
От я духом через пліт.

„Крик за мною, як в гамáрні...
А я просто до спіжарні,
Та й сховався під поміст.
Тут погоня надлітає:
»Де він? Де той Лис? — питає —
Показав нам тільки хвіст!«

„Втім зирнули, а з віконця
Вовк Неситий проти сонця
Визирає! »А, ти тут?
Ой, нещасная головко!
Та ж це Вовк! А бийте ж Вовка!
Тут йому зробіть капут!«

„Вовк їх там не дожидався,
А в спіжарню заховався,
При саміських дверях став.
От вони як відчинили,
То Неситий скік в тій хвилі,
З цеї шпарки скористав.

„Та дістав там з дивовижі
Скілька буків через крижі,
Так, що ледве в ліс доліз,
І про справу цю немилу
Заразісінько Бурмилу
Він на мене скаргу вніс.

ЛИСОВИЧІ

„Хоч сам винен за лакóмство,
А на мене віроломство,
Злобу й зраду наклепáв.
Ну, а думаєш Медвідь
Розібрав усе якслід,
По закону поступав?

„Де тобі! Суддя той ласий,
Як дізнався про ковбаси,
Що з трудóм я розстарав,
Як ревне на мене туго:
»Зараз тут віддай, злодюго
Ті ковбаси, що ти вкрав!«

— „Ти й віддав?" — Бабай питає. —
— „Що ж було робить, Бабає?
Адже ж хтів відтяти хвіст!
Та щоб всі віддать — а дзуськи!
Штири дав йому тонюські,
А собі лишив ще шість.

„От Медвідь так судить справу:
»За побої, за неславу,
Вовче, маєш ковбасу!
Решту я з'їм. Ти ж, Микито,
Рад будь, що тебе не бито!
Марш, бо кості рознесу!«

„Так то нас судив Бурмило!
Гірко це мене вшпилило!
Я присяг на царський хвіст:
Як його дістану в руки,
То за всі ці підлі штуки
Він тяженько відповість".

Надоспіла і вечеря;
З пір'ям пражена тетеря —
Досить всім її було.
Як гарненько поживились,
Де про що розговорились,
Та й пішли собі в стебло.

А як рано повставали,
То гарненько поснідали:
Їли сало з часником,
Потім гусячу потравку,
Закусили ж цю приправку
Ще копченим судаком.

Отоді Микита вбрався
До дороги, й так прощався
З господинею й дітьми:
— „Люба жінко, будь здорова!
Час іти мені до Львова,
Тож ключі усі прийми!

„Наглядай якслід в коморі,
Бо ті Миші красти скорі, —
А про мене не журись!
Хоч тепер на нас цар лютий,
Але легко може бути,
Що всміхнеться ще колись.

„А ви, діти, не пустуйте,
Поза домом не герцюйте,
Мамі збитків не творіть!
Глянь но, стрику, що за звірик
Той наш Міцько! Хто повірить,
Що йому ще тільки рік!"

І, дітей поцілувавши,
Жінці в вухо пошептавши,
Що там ще сказати мав,
Лис Микита, мов у гості,
В Львів, назустріч царській злості,
Враз з Бабаєм почвалав.

ПІСНЯ П'ЯТА

Гу, гу, гу! — в дворі гуділо,
Мов Бог зна, яке там діло —
„Лис Микита! Лис приспів!"
А Микита мов не чує,
Гордо, сміло машерує
Між рядами ворогів.

Перед троном зупинився,
І цареві поклонився,
І такі слова сказав:
— „Царю наш великодушний!
Слову твóйому послушний,
Я на суд твій правий став.

„Вірю в велич твого духа.
Не прихилиш свого вуха
Ти поганим брехунам,
Що байками і брехнями
Раді б розлад поміж нами
Сколотить на шкоду нам".

Але цар глядів похмуро
Й крикнув: „Підла креатуро!
Ти ще тут хвостом вертиш?
Смієш прав допоминаться?
Нам ще хочеш підлизаться?
Ні, вже нас не підлестиш!

„Глянь, ось Півень у жалобі!
Кіт Мурлика ось при тобі,
І Бурмило, мій барон!
Тямиш біль їх, ганьбу, муки?
Гей, беріть його у руки
І до трибуналу! Вон!"

— „Царю, — каже Лис Микита, —
Чи ж така то вже й відкрита
Щодо них вина моя? —
Що Бурмило був упертий
Конче хлопський мід ізжерти,
То чи ж тому винен я?

„А Мурлика, — Боже, Боже!
Він ще жалуватись може?
Хто ж на ловах не прийма
Бійки, невигід подібних?
Та й хіба ж для Мишей бідних
Конституції нема?

„Кажуть: злодій я, поганець!
А Мурлика, твій післáнець,
Теж не менший горлоріз.
Бо чи ж то не для злодійства,
Кровопролиття́ й убійства
Він у тую шпарку вліз?

„Царю, я підданий вірний!
Як такий твій гнів безмірний —
Дай на смерть мене судить!
Дай малих злочинців вішать,
Хай великих це потішить!
Якщо так — не варто й жить!"

Та цар Лев не вів і вухом!
І взяли Микиту духом,
І зв'язали й повелй
Стражники у трибунали;
В трибуналах засідали
Старі Цапи і Осли.

Став Микита та й балака,
Та найстарший пан Осляка
Вже п'ять років, як оглух.
Присудили: „Н а г а л у з ц і
Л и с у в и с і т ь н а м о т у з ц і,
П о к и з н ь о г о в и й д е д у х".

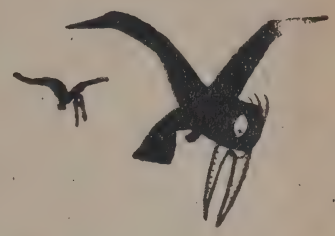

Вовк, Бурмило і Мурлика
Як почули це, велика
Радість обняла́ їх ум.
Зараз за катів обрались,
І Микиті нахвалялись
Причинить до смерти глум.

Лиса вивели. Бурмило
Трах його прилюдно в рило!
— „Це за сап'янці мої!"
Вовк для гіршої ще муки
Взад скрутив Микиті руки:
— „Не уйдеш тепер гіллі".

Кіт Мурлика вже на гілку
Виліз і міцную сильку
Мотузяну засилив.
Крука ще гукнув навмисне,
Щоб Микиті, як повисне,
Зараз очі з лоба пив.

Хто лиш жив, глядіть зійшлися,
Як то будуть вішать Лиса:
Сторожі стоять, як мур.
Лис іде, як мокра курка,
Вовк Неситий ззаду штурка,
А Медвідь веде за шнур.

— „Не лякайсь, — сказав Неситий, —
Ми відразу задушити
Не гадаємо тебе.
Будеш дриґать ще лапками,
Поки Кріт під дубом ями
У твій ріст не вигребе".

Обернувся Лис до нього:
— „Що ж то, — каже він, — міцного
Шнура не знайшлось у вас?
Міг вам Кіт дістати любко
Того, що на нім так цупко
Сам у війта дриґав раз".

— „Замовчи! — ревнув Бурмило. —
Щоб язик тобі зціпило!
Ще не кинув жартів ти?
Глянь, жде шибениця грізно!
Кайся, щоб не було пізно,
Грішну душу очисти!"

Привели його під гілку,
Завдали на шию сильку,
На драбину Лис вступив
І, звернувшися до миру,
Він вклонивсь цареві щиро,
І ось так проговорив:

— „Наступає вже година,
Ох, для звірів всіх єдина:
Швидко вічним сном усну.
Царю наш, тебе благаю,
Ти по давньому звичаю
Просьбу вволь мені одну.

„Тут в обличчі смерти й гробу
Хочу виявить всю злобу,
Сповідаться всіх гріхів,
З всіх провин заслону здерти,
Щоб ніхто по моїй смерти
За моє зло не терпів".

Так сказав, усім вклонився,
І тяженько просльозився,
Зрушив душі всіх хижак:
Цар задумавсь на хвилину,
Берло похилив вдолину
І сказав: „Хай буде так!"

Лис Микита б'ється в груди:
— „Признаюся, чесні люди,
Много, много я грішив!
Чи є хоч один між вами,
В кого б ділом, чи словами
Добру пам'ять я лишив?

„Від дитинства сам собою
Я привчався до розбою,
Хоч отець картав нераз.
Бідні Кури, Гуси, Утки!
Серце рветься в мені тутки:
Як то шарпав, гриз я вас!

„Був я штучка невеличка,
Та „від личка до ржемичка"
Щораз далі, далі ліз:
Вже Ягнята й Козенята,
Що відбігли геть від тата,
Я хапав і в яму ніс.

„Біг до зла я шляхом битим
Спобратимався з Неситим:
Він учитель мій у злім.
І коли я нині стóю
Під смертельною вербою,
То його заслуга в цім.

„Раз ото на переднівку
Ми таку злодійську спілку
Зав'язали: я дрібне,
Вовк велике має красти,
А що зиск — по рівній часті;
Нині кара б'є мене!

„Але як прийшло ділиться,
То ніколи, як годиться,
Половини Вовк не брав:
Загарчить — не смій і писнуть!
Сам же, хоч би мусів тріснуть,
До крихітки все зжирав.

„А як часом грубшу штуку
Нам вдалось спіймати в руку,
То Неситий як ревне, —
Вже Вовчиця тут з синами!
М'ясо мало не з кістками,
Хавкнуть — хвиля не мине.

„Адже ж тямлю, так як нині:
У одної господині
Виліз я вночі на під;
Висів тамки у димарні
Солонини полоть гарний, —
Ну, його й дістати слід.

„Кажу: »Вовче, ти рви стріху,
Я ж цей полоть нам на втіху
Живо з вішалки здійму«.
І поліз я на бантину,
Довго мучивсь, поки скинув
Полоть просто в рот йому.

„Вовк м'ясиво хап — і драла!
Та мене ще хіть зібрала
На вечерю Курку взять:
А у тої господині
На близесенькій бантині
Спав Курей довгенький ряд.

„Підіпхавшися по платві,
По бантині, мов по дратві,
До Курей я вже підліз.
Серце б'ється... Тихо... Темно...
От в такій хвилині, певно,
Найлюбіш жартує біс.

„Вийшла ж і мені ярмурка!
Я гадав, що з краю Курка,
А то крепкий був Індик.
Я на Курки шийку мірив,
Індика в крило і вцілив, —
А Індик як здійме крик!

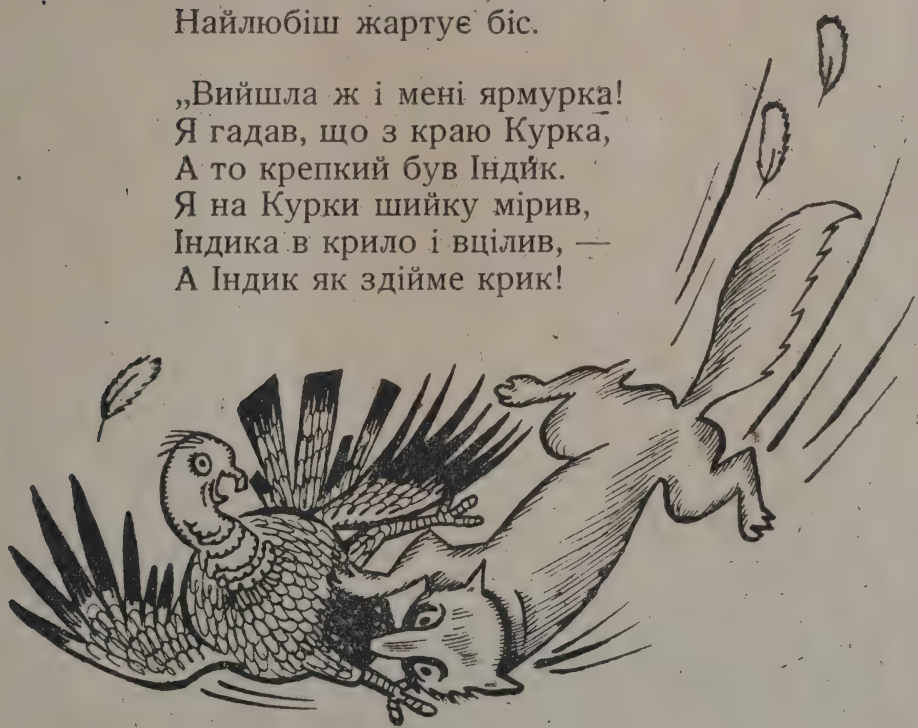

„Я зубами хап за тепле,
А Індик крилом як стрепле!
Даром, що старий я Лис, —
Світ мені заморочився,
Я схитнувся, поточився,
З Індиком гегеп униз!

„Ну, та й мав я тут пригоду!
Полетів, та не до поду,
А на тік у сіни впав.
Гепнув так з цілого маху,
Думав: кожну костомаху
Мов у ступі зопихав.

„Не кінець моїй тут лазні!
В сінях був я, мов у казні,
Вийти не було куди.
От запхався я в куточок
І стулився у клубочок:
»Тихо! Лихо пережди!«

„Та даремну мав надію!
Чую голос: »Гей, Андрію!
А поглянь но до сіней!
На поді там щось кричало,
І у сіни щось упало!
Ну, Андрію, встань но, гей!«

„Чути: наймит щось воркоче,
Встав, щось шкряба і стукоче, —
Світло він світив, мабуть;
Далі двері відчиняє,
Каганець в руках тримає:
»Що за дідько гримнув тут?«

„Глип! Індик по сінях ходить.
»От хто крики тут заводить!
З сідала Індик упав!«
Втім в куток зирнув нечайно...
»Ай! Хазяйко! Уставай-но!
Гість до нас тут завітав!«

»Що за гість?« — »Та Лис Микита!«
»Бий, Андрію!« — »Чим же бити?
Встаньте радше з подушок!
То обоє ми без труду
Цю поганую приблуду
Живо зловимо в мішок.«

„Поки баба встала з ліжка,
Наймит призирався зблизька,
Знай, до мене з каганцем.
Я ж сиджу, тремчу, все чую,
Та й усе собі міркую,
Як би тут втекти живцем?

„Ось хазяйка лізе в сіни;
Того й ждав я, як відчинить
Двері в ко́мнату вона:
Шусть їй прудко попід ноги,
В хату вскочив, та й з порога
Просто скачу до вікна.

„Шибку висадив зрозгону,
Стрічку неодну червону
Я на шкірі здряпонув;
Ну, та вирвався на волю,
Та й садком, відтак по полю,
Мов безумний, в ліс махнув.

„Довго бігав безуговку,
Поки врешті в нетрю к Вовку,
Ледве дишучи, добіг.
»Ой, Вовцуню! Я аж гину!
Дай же м'яса одробину,
Що для мене ти зберіг!«

»О, зберіг! — у сміх Неситий, —
Цим ти, певно, будеш ситий.
На, і знай дар щедрий мій!«
„І — зміркуйте підлу штуку! —
Дав мені дубову клюку:
Полті вішають на ній.

„Отаке сказати мушу:
Тільки гріх я брав на душу,
Що із ним до спілки крав,
А за гріш не мав пожитку,
І без власного прожитку
Був би з голоду пропав.

„Але я не дбав нітрохи!
Славний скарб царя Гороха
Мав я у своїх руках!
Скарб безмірно так багатий,
Що ледвй би міг забрати
На сім возів у мішках".

Лев, про скарб такий почувши,
Насторожив пильно уші.
— „Лисе, що це ти верзеш?
Про який це скарб гадаєш?
Чи ще й досі скарб той маєш?"
Лис сказав на те: — „Авжеж!"

„Царю, — каже, — пане милий,
Перед входом до могили
Я душі не обтяжу́!
І чого ніяким світом
Не сказав би жінці й дітям,
Це тобі я розкажу.

„Знай же, царю, скарб той грубий
Стати мав твоєї згуби
І нещастя джерелом.
Не вкради його Микита —
Кров твоя була б пролита,
Стався б страшний перелом!"

Лев, неначе ужале́ний,
Скочив, рикнув, мов шалений:
— „Що, що, що це ти сказав?
Що це за смалені дуби?
Пе́релом? Нещастя? Згуби?
Все розказуй, щоб я знав!"

Каже Лис: — „Я царську волю
Рад сповнити, тільки мо́лю,
Вислухай мене ти сам.
Лиш тобі й твоїй княгині
Річ важну відкрию нині
І Гороха скарб віддам".

— „Гей, здійміть із нього пута,
І ведіть його ось тута!" —
Крикнув гучно Лев катам.
Ті нерадо розв'язали
З пут Микиту й розважали,
Щó то він набреше там!

А Микита, волю вчувши,
Свобідніше відітхнувши,
„Слава Богу!" — прошептав. —
„Ну, коли не рад здихати,
Нагострись гаразд брехати!"
З цим перед царем він став.

— „Ну, — цар каже, — сядь, Микито,
Сміло все кажи й відкрито,
Але з правди не змили!
Бо як збрешеш, то, їй-Богу,
Не за шию, а за ногу
Ти повиснеш на гіллі!"

ПІСНЯ ШОСТА

Слухайте ж, як Лис Микита
Цупко, наче кінь з копита,
На брехню пустився й лесть!
Щоб лиш на гіллі не згинуть,
Не задумавсь камінь кинуть
І на батька свого честь.

— „Царю і ввесь чесний зборе!
Превелике, люте горе
По заслузі б'є мене!
За злодійство дам я душу,
Та одно злодійство мушу
Розказати вам страшне.

„Кільканадцять літ вже тому,
Як мій батько — де, в якому
Місці, хто це зна? — напав
Славний скарб царя Гороха.
Та добра йому ні трохи
Скарб той клятий не придбав.

„Батько мій був горда штука.
Фінансовая наука
Був його любимий фах.
Лестився, міняв все фарбу,
Щоб лиш стать міністром скарбу,
Він на це гострився страх.

„Та ти, царю, хитрість скриту
Проглядів, прогнав Микиту,
А міністром став пан Рись.
І пішов мій батько в пущу,
І поніс він думу злющу —
Відомстить тобі колись.

„В пущі скарб знайшов заклятий,
І почав він міркувати,
Щоб великий бунт піднять,
Щоб царя зіпхнути з трону,
Славну ж царськую корону
Щоб Медведеві віддать.

„Спілку він зібрав велику,
З листом шле Кота Мурлику
До Бурмила: так і так,
Льва ми хочем скинуть з трону,
А як ти його корону
Хочеш взять, пришли нам знак.

„Ну, на вість таку Бурмило,
Наче б що його вжалило,
Враз схопи́вся й сам прибіг.
»Браття, — каже, — я все з вами,
Або ляжем головами,
Або Льва зав'яжем в міх!«

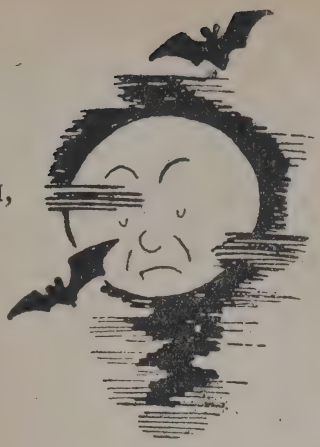

„Батько мій і Кіт Мурлика,
Вовк, Бурмило і велика
Їх рідня — усі зійшлись,
І на бунт, на чорну зраду,
Братовбивчу, люту зваду
Всі врочисто сприсяглись.

„Із околиць чужоземних
За Горохів скарб — наємних
Мали військ навербувать.
Я підслухав всю їх змову,
Про страшну її основу
Став я пильно міркувать.

„Я Бурмила хитру злобу
Добре знав, його особу
Непоче́сну і смішну,
Став рівнять з тобою, пане,
І кажу: »Цей опуд стане
Нам царем? Ну, батьку, ну!«

„Знав ти скарб знайти великий,
Та біда, коли владики
Ліпшого знайти не вмів!
Де Бурмило — цар народа,
Там пропала честь, свобо́да,
Голос правди занімів.

„І неначе голос з неба
Звав до мене: треба, треба
Зав'язати зраді рот!
Хоч той зрадник — батько твій,
При цареві вірно стій!
Будь, Микито, патріот!

„Так розміркувавши гладко,
Дожидав я, аж мій батько,
Як була умова, знай,
Там у зрадників тих темних,
На вербунок військ наємних
Рушить у сусідній край.

„Вже давніше, в переднівку,
Вислідив я ту криївку,
Де мій батько скарб сховав;
Ну ж тепер безпроволічно
Виносити денно й нічно —
Все дочиста я забрав.

„Невеликий час минає,
Аж мій батько повертає:
Вже готове військо жде!
Лиш вербунок заплатити,
Генералів назначити —
Хоч в огонь воно піде!

„Не вітав рідню, домівку
Батько мій, лиш у криївку
Просто шасть — і обімлів!
Препуста-пуста комора,
Що була ще повна вчора!
Скарб увесь мов хто замів.

„Щó він біга, шкряба, нюха, —
Скарбу ні сліду, ні духа!
Тут старий ума лишивсь!
Заскомлів, немов на зуби,
Далі, шнур знайшовши грубий,
На гілляці задушивсь.

„А Неситий і Бурмило
Зрозумівши, що постигло
Батька мого, подались:
Страх льояльні поробились,
І служить тобі пустились, —
Зрадником лишивсь сам Лис.

„Днесь вони — підпори трону!
Я ж, що спас царя й корону,
Батька свого погубив, —
Під гіллякою тут стóю,
Смерть вже бачу над собою.
Ну, повісьте! Я скінчив".

Так то Лис в брехні був смілий!
Всі присутні остовпіли,
А сам Лев аж затремтів:
— „От воно що тутки скрито!
Дякую тобі, Микито!
А... той скарб... ти де подів?"

— „На високій Чорногорі,
Де Черемош води скорі
По камінні вниз жене,
У Говерлі, просто серця,
Коло третього реберця,
Є леговище скальне:

„Там лежить той скарб неткнутий...
Царю, твій він мусить бути,
Я тобі його зберіг!
Жалко тільки, що нікому
Не вказав я стежки д' ньому,
Щоб по моїй смерти міг..."

Лев не дав йому скінчити:
— „Хто тут сміє говорити
Ще про смерть якуюсь днесь?
Царське право є — прощати.
Зараз з нього шнур той зняти!
Ми касуєм весь процес!

„Більше маєш ти заслуги
Між звірами, ніж хто другий!
А гріхи ті, що за них
Мав ти висіть, правду рікши,
Всі не варті торби січки
Супроти заслуг цінних.

„Тільки слухай: в добру пóру
Ти зо мною в Чорногору
Завтра рушиш скоросвіт;
Лиш я сам до того льоху,
Де є скарб царя Гороха,
Буду знати тайний хід".

— „Царю, — Лис сказав маркітний, —
З радої душі охітний
Я з тобою йти в ту путь.
Та в предсмертну я годину
Шлюбував: коли не згину,
За гріхи покуту збуть.

„Пішки до святого Риму,
Відтам до Єрусалиму
Шлюбувався я піти.
Як повернусь, ясний пане,
Скарб відразу ввесь твій стане,
Найбагатший будеш ти!"

— „Що ж, — Лев мовив, — річ побожна!
Шлюбував — ламать не можна, —
Тож іди й здоровий будь!"
Далі возьних зве на згоду,
Щоб вони всьому́ народу
Вибубнили царський суд:

— »Всім, кому на тім залежить,
Відати про це належить:
Цар по силі своїх прав
З Лиса, знаного Микити,
Зволив всю вину здіймити,
І до ласки знов прийняв.

»Хто б смів Лиса попрікнути,
Лапою його діткнути,
Чи поза́очно хулить
На такого патріота, —
Тому цар язик із рота
Вирізати повелить.«

Ой, як Вовк, Медвідь, Мурлика,
Вчули засуд, — страх велика
Їх досада обняла́!
Зараз почали бурчати,
Далі рушили кричати,
З ними їх рідня ціла́.

Але вже було запізно!
Лев із трону крикнув грізно:
— „Хто там сміє ще бурчать?
Га, то ви, поганці кляті,
Що мене у власній хаті
Сприсяглись замордувать?

„Бач, які святі та божі,
А в душі думки ворожі!
Лис вам на заваді став?
Але годі вже мантачить!
Будете тепер ви бачить
Справедливість наших прав.

„Гей, беріть Бурмила тута
І закуйте в добрі пута!
Вовка в диби прикрутіть,
І Кота зв'яжіть, і прямо
Засадіть в тюремну яму,
Де не блима сонця світ!"

Так то доля уже з нами!
Хто ось-ось був близький ями,
Раптом на вершку став! Ох,
А хто гордо дувсь, пишався,
У кайдани враз попався
І пішов в тюремний льох!

ПІСНЯ СЬОМА

ув у замку льох підземний,
Зимний, і вогкий, і темний —
Там заперто в'язнів трьох.
Кіт мовчить, Медвідь куняє,
А Неситий проклинає:
— „Ах, той Лис, бодай він здох!"

Час обідать! Бідолахи
Не привикли саламахи
Арештантської вживать.
Як наклали їм три миски, —
Нюхають: аж кривить писки!
Стали пчихать і плювать!

Довго Вовк сидів і думав,
Далі з жалю як зарюмав,
Як завив, як заридав!
Спільникам своїм недолі
Про свої пригоди й болі
Ось таке розповідав:

— „Небо, земле і всі мо́ря!
З глибини свойого горя
Плач підношу я до вас,
Щоб вас плач той і ридання,
Образ мойого страждання
До основ, до дна потряс.

„Вовком звуть мене, Неситим.
Що Бог добрим апетитом
Наділив мене — чи ж стид?
І чи ж я щось тому винен,
Що в живіт все пхать повинен,
Бо живіт все: »Дай!« кричить?

„Вовк Неситий, Вовк зажертий!
Вовк усе є гідний смерти,
Вовка бий, де лиш найдéш!
А що Вовк той голодує,
Жінку, діточок годує,
Те байдуже всім! Авжеж!

„Вовк убивник! Вовк прожора!
Що душа у мене хора,
Що сумління в труби дме,
Серце в мене незрадливе,
Милосердне і чутливе,
Тому й віри світ не йме.

„Я ж так чесний і побожний!
Якби світ весь був порожній,
Якби я все ситий був, —
Я б такий був добрий, вірний
І лагідний, і покірний,
Що би й очі світ забув.

„Я й тепер — та що й балакать! —
Як почне жолудок плакать,
То й сумління заглушить.
Та, проте, його проводу
Скільки я собі на шкоду
Слухаю, то й не злічить!

„Раз на лови йду я радо,
Аж Гусей здибаю стадо,
»Гуси, Гуси, я вас з'їм!«
Гуси кажуть: »Їж, Вовчище!
Лиш хвилиночку пожди ще,
Помолиться дай нам всім!«

»Ну, моліться! Але скоро!«
То вони враз крила вгóру
Піднесли побожно так, —
Піднесли, заґеґотіли,
І всі вихром полетіли,
Я ж лишився, мов дурак.

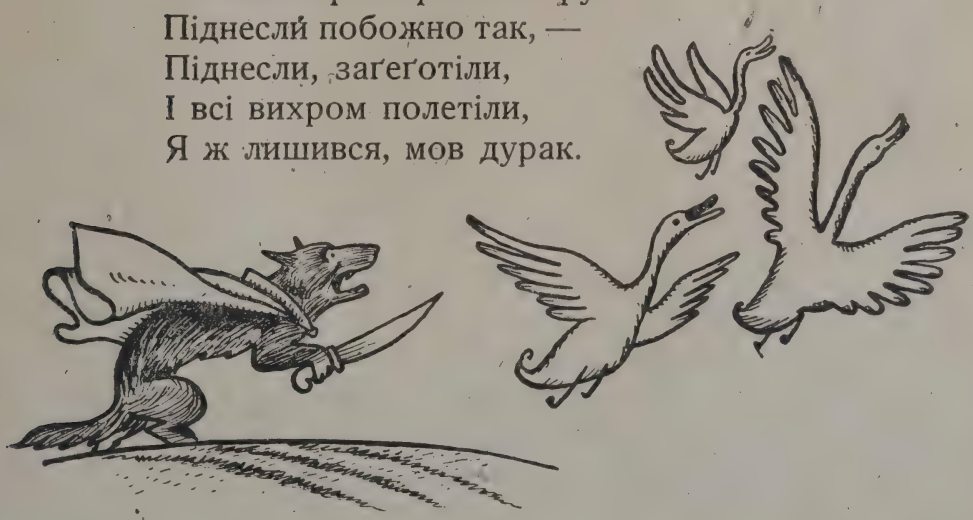

„Ну, — міркую, стовпом стóя —
Щó за спосіб це, і що я, —
Сповідник, чи паламар,
Щоб Гусей молитви слухать?"
І пішов я далі нюхать,
Щоб знайти новий товар.

„Зирк, Свиня лежить в баюрі,
А при ній рожево-бурі
Поросятка — штук зо сім.
— »Гей, Свине, моя голубко,
Вилізай з болота цупко,
Хай твоїх я Свинок з'їм!«

— »Добре, їж, коли охота, —
Відрекла Свиня з болота, —
Тільки бач, один тут гріх
З тих гріхів, що непрощéнні:
Поросятка нехрищені,
Як же ж будеш їсти їх?«

»Справді, клопіт! Що робити?«
— »Слухай, — каже, — мій Неситий,
Тут є річка і млинок,
То ходи тихенько з нами,
Стань собі понижче тами,
Там я похрищý дітóк.

»Похрищу, обмию з бруду,
І одно за другим буду
Прямо в рот тобі давать«.
„Ну, — подумав я, — це можна.
Чесна, бач, Свиня, побожна,
Свинки чей не полетять".

„Я під тамою, мов в ямі,
А Свиня з дітьми на тамі
Хрюка, плюска, муркотить.
Ну, — міркую, — річ побожна,
То й перебивать не можна:
Це вона дітей христить.

„А вона посеред тами
Заставку взяла́ зубами,
Як запреться — піднесла́,
Гур! Як жбухнуло на мене
Море мокре і студене, —
В мене й пам'ять відійшла.

„Вхопила мене потопа,
Понесла з на десять хлопа
Вниз, мов тріску, мов стебло.
Мало там не дав я душу!
Поки видряпавсь на сушу,
Вже Свиней мов не було.

„Став я мокрий та й міркую:
Ну, гляди ж святошу тую,
Як мене втягнула в рів!
Ну, а я ж то що за колик?
Православний, чи католик,
Щоб Свиней хрищених їв?

„Сильну взявши постанову,
Що не дам здуриться знову,
А голодний, аж пищу —
Йду. Аж зирк! Баран блукає.
Я до нього — не втікає,
От я зда́лека й кричу:

— »Стій, Баране! Стій, рогатий!
Маю щось тобі сказати«.
Став Баран та й ще пита:
— »Ну, які там маєш вісті?«
— »Га, тебе я мушу з'їсти!
Щó, смакує звістка та?«

„А Баран — ну, хто б подумав? —
Не злякався, не зарюмав,
А вклонивсь мені до ніг.
— »Пане, — каже, — Бог привів вас!
Я ж три дні уже глядів вас!
Вам назустріч сам я біг.

»Не дивуйся і не смійся!
Я Баран-самоубійця!
В світі вже не жить мені!
Люд мій весь в неволі гине, —
В вас — життя його єдине,
То мені ви не страшні«.

„Річ таку почувши дику,
Я в задумі звісив пику
І стояв дурний, мов сак.
— »Що це ти торочиш, блазне,
Щось такеє несуразне?
Не второпаю ніяк!«

— »Пане, підожди хвилину,
Будеш знати, за́що гину,
Чом так радо йду вмирать,
Чом рідня моя рогата
Свого спаса, свого тата
В тобі буде величать.

»Знай же, пане, біль мій тайний!
Я не єсть Баран звичайний,
Я — овечий патріот!
Думка в мене — розбудити
І з неволі слобонити
Ввесь овечий наш народ.

»Здавна думав я про теє,
Щоб овечим стать Мойсеєм,
Вивести овець з ярма —
Із хліва — на вольну волю.
Много труду, мук і болю
Я прийняв — та все дарма!

»У тісні овечі мізки
Думки свіжої нітрішки
Не втокмачиш; серце їх
Боязливе: — Що нам воля?
Вовк поїсть нас серед поля.
Нам про волю думать гріх! —

»Ну, подумай, пане чемний,
Про важкий мій стан душевний!
Насміх долі так хотів:
У душі пророцькі речі,
А кругом лоби овечі,
Сіно, жвачка, теплий хлів!

»Щоб влекшить себе хоч трошки,
Я подався до ворожки,
І такий почув завіт:
— Хочеш Баранів ти спасти,
Мусиш сам себе покласти,
В жертву вольну за свій рід.

В поле йди, коли охочий,
Проблукай три дні, три ночі, —
Здиблеш Вовка-моцаря;
Той по мойому показу
Проковтне тебе відразу, —
Отоді нова зоря

Для Овець усіх заблисне. —
Пане, серце туга тисне
Запитать тебе в цей час:
Маєш ти показ той віщий,
Можеш ти, мій найлюбіщий,
Проковтнуть мене нараз?

„Ну, плети собі, мій любий, —
Думав я, — аби лиш в зуби
Я дістав тебе, — не бійсь!
Знатимеш, як я ковтаю!"
Та й до нього промовляю:
— »Синку любий, заспокійсь!

»Віщий сон сьогодні мав я,
І на тебе вже чекав я, —
Проковтну тебе якстій!«
— »Ну, — Баран рік, — Богу слава,
Та й тобі, судьбо ласкава,
От тепер в душі спокій!

»Пане любий, стійте ж тутки!
Я на горбик вийду хутко,
Розбіжусь — і просто в рот
Кинусь вам, а ви ковтайте,
І, ковтаючи, згадайте:
Так вмирає патріот!«

„Треба ж дурня, щоб згодиться!
Мій Баран як розбіжиться,
Та й рогами в лоб мене
Як не грюкне! Я скрутився,
Та й, зомлілий, покотився,
А Баран як не чкурне!

„От я встав, аж плачу з болю,
Проклинаю злую долю
Та й клену нерозум свій:
— Чи то я овечий батько?
Чом не вхопив швидко, гладко
Барана й не з'їв якстій?

„Всьому винна та чутливість!
Пощо мав я терпеливість
Слухать теревенів всіх?
Ну, тепер не зловиш, Грицю!
Затверджу чуття, як крицю;
Я голодний! Це не сміх!

„Отаке постановивши,
Зуби міцно заціпивши,
Я пішов у дальший шлях.
Лізу-лізу, шкандибаю,
Чоловіка надибаю, —
Кравчик був, мені й не страх.

„Як лише його я зочив,
То й до нього вмить прискочив:
— »Кравче, кравче, з'їм тебе!
Не тікай, не боронися!
Не благай, і не просися!
Бо в кишках мене скребе!«

— »Я тікати — не прудкий,
Бороніться — заслабкий,
А проситься — хто повірить?
Тільки ж як мене з'їси?
Трошки замалий єси.
Ну ж, дозволь тебе помірить!«

„Поки я поміркував,
Злегка він мені приклав
До хребта своє мірило,
Потім враз хахап за хвіст,
Як не швасне разів з шість, —
Аж на серці зав'ялило.

»Ой, — кричу, — що робиш, кравче?«
— »Маєш! Щоб ти знав назавше:
Чоловіка не займай!«
»Ой, не буду, поки жити!«
Та кравець лихий, сердитий
Б'є та й б'є, хоч ти конай.

„Щó я вию, щó ридаю,
Щó кленуся, щó благаю, —
Він за хвіст мене держить
Та й періщить, повен злости, —
Швидко, бачиться, від кости
Шкіра й м'ясо відлетить.

„Чую я, що ось вже гину!
Як не шарпнув — половину
Власного хвоста урвав!
А тоді давай Бог ноги!
Як забіг я до берлоги,
То три дні відхорував.

„Отаке то вовче лихо!
Ну, скажіть, як бути тихо,
На таке не нарікать?
А тепер іще вдодатку
Зрадник Лис цареві-батьку
Кинувся на нас брехать!

„Ні вже, ні, я не потішусь, —
Ще поплачу та й повішусь!"
Так Неситий гомонів.
Спав Бурмило вже й Мурлика, —
То Неситий з горя, з лиха
Всі три саламахи з'їв.

ПІСНЯ ВОСЬМА

Вранці-рано по сніданні
В подорожньому убранні
Лис цареві впав до ніг:
— „Царю, будь мій рідний тато,
Поблагослови в це свято,
Щоб на прощу йти я міг!"

Лев сказав: — „То шкода, сину,
Що так швидко йдеш в чужину!"
— „Царю, — скрикнув Лис, — ох, цить!
Серце в мене рветься тоже!
Та що вдіємо! Що Боже,
Богу треба заплатить!"

Лев сказав: — „Так, так, мій друже!
Радує мене це дуже,
Що такий побожний ти.
Рад би я тобі й від себе
Для мандрівної потреби
Хоч чимбудь допомогти".

— „Ца...рю — хлипав Лис крізь плач, —
Дуже ласкав ти... Ось бач:
Я і торби в путь не маю!
А в Медведя у Бурмила
Доброго кожуха сила, —
Він шматок віддасть, я знаю"...

— „Схоче, чи не схоче дати,
Ми накажемо зідрати!" —
Мовив Лев. — „Ну, ще́ чого?"
— „Дуже ласкав ти, мій царю!
Чобіток би ще хоч пару.
Бач, я босий! Як його

„Тілький світ чимчикувати,
Ноги шпигать та збивати?
Скалічію денебудь!
А он має Вовк дві парі,
То одну чей схоче в дарі
Відступить мені в ту путь".

— „Щó там схоче, чи не схоче!" —
Крикнув Лев, та аж тупоче.
„Гей там! У тюрму підіть,
Із Бурмила торбу здріте,
А з Неситого здійміте
Пару Лисові чобіт!

„Ви ж, моя дружино славна,
Щоб усім зробилась явна
Ласка наша для Микити,
Проведіть його з гонóром
До могили там під бором!
Я ж іще піду спочити".

І потюпав Лис мій гладко,
Смирний, тихий, як ягнятко,
При торбині, з костуром...
А круг нього, мов ворони,
Всі бояри, та барони, —
Проводжають всім двором!

Цап — секре́тар гоноровий,
Яць — ґвардиста народовий,
Поруч Лиса дружно йдуть.
Хоч і як розмова мила,
Та вже ось ота могила,
Попрощаться треба тут!

Лис Микита промовляє,
Сльози рукавом втирає:
— „Ах, Яцуню, притулись!...
Я... з тобою розстаюся!
Ах, подумати боюся,
Жаль пройма мене наскрізь!

„Ох, Базильку, любий друже!
Я тебе люблю так дуже,
Що без тебе й жить не рад.
Не відмов проханню мому,
Ще шматок по шляху цьому
Проведи мене, як брат!"

Це сказавши, просльозився,
Їм у ноги поклонився:
— „Ви обидва з всіх звірів
Справедливі, непорочні,
Лиш траву й листочки сочні
Все їсьте — і я так їв!

„Про убивства, про грабунки
В вас немає ані думки,
Вам м'ясних не треба страв.
Вас то, щирі, праві душі,
Я, пустинником ще бувши,
За взірець собі обрав".

Так підлесними словами
Лис їх знадив, аж до ями
Лисової підійшли.
— „Слухай — каже Лис, — Базильку,
Ти зажди на нас тут хвильку,
Ось траву собі щипли!

„Ти ж, Яцуню, любий свату,
Потрудись зо мною в хату!
Знаєш, жінка там моя
Як почує чутку тую,
Що на прощу я мандрую,
То́-то буде плач!... А я

„Страх не рад з жінками плакать,
І не вмію забалакать,
Ні потішить їх гаразд!
Мій Яцуню, ти в цім справний!
Тож ходи, мій друже давній,
Вид твій духа їй додасть!"

Серце в Зайця страх добряче:
Вчув це — й мало сам не плаче.
— „Бідна жінка!" — він озвавсь. —
„Я її, як рідну маму,
Рад любить!" І в лисю яму
Він з Микитою попхавсь.

Входять — Боже! Серед ями
Микитиха з діточками
Плаче, сліз потоки лле!
Як побачила Микиту,
Схопилась... Микито! Ти тут!
Діти! Батько ваш жиє!"

Ну Микиту цілувати
І до серця пригортати:
— „Любий! Що ж? Біда пройшла?
Говори бо, швидше, швидше!
Я гадала, що ти згиб вже...
Ох, щó сліз я пролилá!"

— „Радуймось! — сказав Микита, —
„Цар наш — славою покрита
Будь його держава вся! —
Дарував мені провини,
І від нинішньої днини
В ласці царській тішусь я.

„Вороги ж мої запеклі
Десь там нині ледве теплі:
Царський гнів їх б'є всіх трьох:
Кіт, Неситий і Бурмило
Мусіли стулити рило,
Ще й попали в темний льох.

„А оцей фальшивий паяц,
Що свідчив на мене, Заєць,
Відданий мені у власть:
Чи живим його лишити,
Чи відразу задушити,
Якщо викупу не дасть!"

Як почув це Яць сарако,
Стало так йому ніяко,
Мов би хорт за ним туй-туй.
— „Базю! — крикнув, — чесний отче,
Лис мене тут з'їсти хоче!
Базю, Базю, ох, рятуй!"

— „Зараз тихо будь, драбуго!" —
Крикнув Лис, і вхопив туго
Зайця, й горло перегриз:
„Ось тобі від мене штука!
І всім злюкам це наука,
Щоб Микити стереглись!"

А відтак, поссавши крови,
Лис Микита втішно мовив:
— „Та й смачний же бестіон!
Діти, нині на вечерю
З Зайця маємо печеню!
Славний буде потім сон!

„А тепер послухай, люба,
Як мені грозила згуба
І як вибрехався я!"
І, розсівшися вигідно,
Розповів усе довідно
Від початку до кінця.

А Лисиця й Лисенята
Посідали коло тата —
То сміються, то тремтять.
— „Голово моя ти мила! —
Так Лисиця говорила, —
Ну, та й знав ти, як їх взять!

„Лиш одно оте негарно,
Що ти нас покинеш марно
І на прощу йдеш кудись".
— „Жінко, — скрикнув Лис поспішно, —
Ти гадаєш, що я дійсно
Зараз дурень став якийсь?

„Там, де смерть перед очима,
То плелось, що тільки слина
Приносила на язик.
Чи я па́ломник, або що?
Що́ там Лев мені, що́ проща?
Я тепер сміюся з них!

„Хай їсть сіль, в кого оскома!
Я ж лишусь з тобою дома,
А про прощу ні ду-ду!"
Втім почувся крик знадвору:
— „Яцю, де ти? Кільку пору
Я вже тут на тебе жду!"

Вибіг Лис. — „Базильку, друже,
Ти не гнівайся так дуже!
Нічим нам тебе занять.
Яць там з жінкою моєю
І з маленькою сім'єю
Преприязно гомонять".

— „Кажеш: гомонять приязно?...
Але ж бо я чув виразно
Яців крик »Рятуй!« — рік Цап.
— „Правда, — Лис рік, — як Лисиця
Вчула, що нам тра проститься,
Вмліла — і на землю хляп!

„Тут то Яць — здоров хай буде! —
Жбухнув їй води на груди,
Та й почав рятунку звать:
»Ой-ой-ой, рятуй, Базильку,
Бідна тітка вмре за хвильку!«
Та тепер вже благодать."

— „Ну, то дякувати Богу!
Я гадав, що Яця мого
Там зі шкіри хто дере".
— „Базю, чи ж тобі не стидно?
Яць прийде, що лиш не видно,
Ще й дарунків набере.

„Базю, бородатий ребе,
В мене просьба ось до тебе!
Бачиш, цар мені казав,
Щоб, заким ще рушу з дому,
Про одну річ, нам відому,
Лист йому я написав.

„Отже, поки Яць там бавивсь
З жінкою й дітьми, я справивсь:
Два грубезнії листи
Написав. Тебе, мій друже,
Я просити хочу дуже
До царя їх занести".

— „Добре, — Цап сказав, — гляди лиш,
Щоб де в мене не згубились,
Не зламалась би печать!"
— „Правда! Підожди хвилину,
Я в медвежую торбину
Зав'яжу їх, можеш брать!"

І побіг до хати живо,
А в душі сміявсь злосливо:
— „Лист то буде! Жди лише!"
Зайця голову криваву
В торбу шасть, шнурками жваво
Позав'язував, несе.

— „Ось, Базуню мій любезний,
Тут в цій торбі лист грубезний,
І два меншії лежать.
Ти неси їх осторожно,
А розв'язувать не можна,
Бо зламається печать.

„А про Зайця не журися!
Він там так заговорився,
Що казав перепросить!
Йди напе́ред шмат дороги,
А вже Заєць бистроногий,
Дожене тебе за мить.

„І ще знаєш що́, мій друже?
Лев, наш батько, любить дуже
Дотеп, гарний, гла́дкий стиль.
Ці листи — я не хвалюся —
Досмаку йому прийду́ться,
В них майстерства мого шпиль!

„Вже ж я де лиш міг, небоже,
І про тебе слово гоже
Вкинути не занедба́в.
І я певний, що цар-тато
Ласки й чести ще багато
Більше дасть тобі, ніж дав.

„Тільки будь ти все притомний,
Не робися надто скромний!
Смілість виграє в війні.
Мов цареві: »На листи ті
Я дораджував Микиті,
Їх завдячив він мені«.

Як почув це Цап Базилий,
Задрижали в нім всі жили,
Аж підскочив з радощів!
Ну Микиту цілувати!...
— „От тепер я буду знати,
Хто мені добра хотів!

„Друже, брате! Я мов в раю!
О, твій дотеп добре знаю!
Лев задре з утіхи хвіст!
Не минуть мене гонори,
А і край весь заговорить:
Бачте, Цап який стиліст!

„Тут я виступлю вже сміло,
Бо як справді малось діло,
Те ніхто не буде знать.
Ну, прощай же! Дасть Бог, може,
Я й тобі віддячусь тоже,
То не будеш жалкувать!"

— „Прощавай!", — сказав Микита,
А, як Цап пішов, то скрита
Вилилась словами злість:
„Оцей дурень квадратовий —
Він — секретар гоноровий!
Ух, аж б'є на мене млість!

„Ну, й уряд! Ну, і держава!
Дурням в ній гонори й слава,
Бідний, слабший хижих лап
Не втече! А членом суду,
Що мене судив на згубу,
Чи не був цей дурень Цап?

„Але я помстивсь на тобі!
Будеш жив, чи ляжеш в гробі, —
Вже не змиється цей хляп,
Що прилип на твоїй пиці;
Стане притчею в язиціх
Слово те: дурний, як Цап!"

За той час Базьо поспішно
В царський двір прибіг і втішно
Перед троном гордо став:
— „Лис Микита із дороги
Клониться цареві в ноги,
І оцей пакет прислав.

„Три листи у нім грубезні;
Мова, стиль, думки — чудесні!
Це й не диво. Адже ж я
Не одну йому дав раду
Щодо стилю, щодо складу, —
То й заслуга тут моя!"

Цар до рук пакет приймає,
Шнур за шнуром відпинає,
Глип у торбу — аж зумівсь:
— „Що це! Лист якийсь ухатий!
Базю, Цапе ти проклятий,
Ти кривавий лист приніс!"

Зайця голову нещасну
Вгору вийняв, рикнув страшно,
Що аж Цап на землю впав:
— „Так то Лис сміється з мене!
На таке письмо мерзене
Цап йому ще раду дав!

„Га, кленусь на царську гирю,
Що вже більше не повірю
Клятим Лисовим брехням!
Гей, біжіть в тюрму щосила,
Вовка, і Кота, й Бурмила
Увільніть з тяжких кайдан!

„О, безсовісний брехачу!
Через тебе то я, бачу,
Дурно мучив вірних слуг!
Та зате даю їм плату:
Цапа й всю рідню патлату,
Щоб із неї дерли смух!

„А поганий той Лисюра,
Що так вибрехавсь від шнура,
Буде вийнятий з-під прав:
Хто де здибле цю облуду,
Може вбить його без суду, —
Кару всім я скасував".

Так то Яць і Цап Базилий
Головами наложили,
Винуваті без вини;
А хоч жертви злоби й сили,
Та проте не полишили
Й згадки доброї вони.

Особливо Цап-сарака!
Ну, скажіть, яка подяка
Випала за те йому,
Що до сильних він лестився,
В царський двір він примостився,
Мав царицю за куму?

Що дворак був, ордеровий,
І секре́тар гоноровий,
В трибуналі засідав?
А проте на кпини, з жарту
Через Лисову ту карту
Душу цап'ячу віддав.

І донині цю пригоду
Хто з хрищеного народу
Добрим словом ізгада?
Як хто злий з марниці згине,
Чи ж не кажуть: за цапи́не
Покоління пропада?

А хто дметься, і балює,
І леститься, й спекулює
На нечесні бариші,
Всім любенько рад балакать, —
Чи ж по нім не будуть плакать,
Як по Цаповій душі?

ПІСНЯ ДЕВ'ЯТА

Лис Микита в своїм замку
По обіді меду склянку
Преспокійно спорожнив,
Сів у кріслі, люльку курить,
І ніщо його не журить,
Зла мов зроду не чинив.

Втім почув: „Стук! стук!" до брами.
Скочив, вибіг враз з дітками —
— „Ах, Бабай! Це ти оп'ять!
Ну, здоров, Бабаю! Що ж то,
Ти, знать, від царя йдеш просто?
Що ж там доброго чувать?"

— „Мало доброго! — журливо
Рік Бабай, — та щедре жниво
На погані новини!
Цар присяг тобі загладу,
Військо кличе, радить раду, —
Будуть тутки за три дні!"

— „Стільки всього? — каже Лис. —
Як лиш стільки, не журись,
Друже мій, старий Бабаю!
Тим погрозам ти не вір!
Я з тобою в царський двір
Ще сьогодні почвалаю.

„Вже я вибрешусь, будь певний!
Та тепер, мій любий кревний,
Прошу в хату! Вже пора
Підвечіркувать. Аж в лапах
В'ється вже печені запах,
Що зготовила стара!"

Ось ввійшли, сидять, гостяться...
Лисенята стали граться.
— „Бачиш, стрику, — Лис сказав, —
Мінка ловить вже курчата,
Міцько ж, бестійка завзята,
Вчора утку сполював!"

— „Справді, маєш чим гордиться! —
Рік Бабай. — Та й не дивниця:
В батька й діти удались!"
— „Так то, так! Талант — не згірше,
Але виховання більше
Зна́чить тут!" — відмовив Лис. —

„Ну, та час нам в путь спішиться!"
— „Що? — аж скрикнула Лисиця, —
Ти, Микито, знов кудись?
В царський двір? Та бійся Бога!
Всиротить нас ця дорога!
Скрийся дома, схаменись!"

І сльозами залилася,
І руками вчепилася,
Щоб Микиту не пустить.
Він, її поцілувавши
І від себе відірвавши,
Каже: — „Жінко люба, цить!

„Цар не з'їсть мене там преці,
А назустріч небезпеці
Ліпше вийти, ніж в кутку
Дожидать на себе грому!
Я ж держу все по-старому
Філософію таку:

»Наше все життя — війна є,
Кожний бореться, як знає:
Цей зубами, той крильми,
Третій кігтями міцними,
Інший скоками прудкими...«
Чим же боремося ми?

„Ми ні силою не годні,
Ні, як Карпи, многоплодні,
Ні нічвиди, як Сова,
Ані бистрі, як той Заєць,
В нас підмога лиш одна єсть —
Це розумна голова.

„Нею треба нам крутити,
Ум, мов бритву, нагострити,
Все обдумать в один миг,
Іншим сіті наставляти,
Але добре пильнувати,
Щоб самим не впасти в них!

„Цар ось грозить нам війною.
Хоч то я не маю бóю
Перед військом тим його,
Та все ліпше нам у всьому
Зразу запобігти злому,
Ніж чекать Бог-зна чого.

„А на те вже я, небого,
Чую в собі сили много!
До таких я штук привик.
А подумати, як цупко
Я почну брехати, любко,
Аж свербить мене язик!"

Ще раз цілувались в лиця,
І потішилась Лисиця;
Але брами всі замкнуть
Наказав Микита, й жваво
Стежечками вліво, вправо,
Почвалав з Бабаєм в путь.

Гріє сонце, небо чисте,
Ліс шумить, тріпоче листя,
Цвіти пахнуть — просто рай!
Лис любується красою,
Та, прибитий гризотою,
Сумно штильгає Бабай.

— „Стрику, що тобі такого? —
Засміявся Лис до нього, —
Тьфу, об землю лихом вдар!
Бач, щó тут краси довкола!
Блиск який, теплó і воля!
Хто живий, той нині цар!"

— „Ой небоже, — рік Бабай, —
Ти так надто не брикай!
Не втечеш від кари!
Де ж пак, Цапу в торбу дати
Зайця голову, й післати
Це цареві в дарі!”

— „Ха, ха, ха! — у сміх Микита, —
Штучка дешева й сердита!
Дуже нею я горджусь.
Трошки цар, мабуть, просапавсь,
Поки правди в ній долапавсь...
Та щоб карі буть — а дзусь!

„Нині хто рад жить, не схнути,
Той святим не може бути,
Як в пустині той мона́х.
Кожний тут держись на-тузі,
Хто не хоче по заслузі
Бути другому в зубах!

„Яць скакав поперед мене,
Мов дитя новохрищене,
Мов дразнив: »Ану злови!«
Аж мені так стало млісно,
Що я хап його, й незвісно,
Як він став без голови.

„Ну, а Цап! Скажи, будь ласка!
Він на мене в суді траскав:
»Винен, винен! Хай умре!«
А як встиг я відбрехатись,
То він лізе цілуватись!
Хай же чорт його бере!

„Що ж, мій гріх, а його — шкода.
Вбивство, пімста, та це ж мода
Скрізь загальна у звірів.
І сам Лев грабує чисто,
А не хоче особисто,
Шле Медведів і Вовків".

І всміхнувсь Микита стиха,
Нюх табаки взяв і чихав,
А відтак сказав оп'ять:
— „Ет, все байки, мій Бабайку!
Слухай лиш оцюю байку,
Що я хочу розказать.

„Кажуть: кара за грабунок!
Ось тобі такий трафунок,
Як наш брат хтів чесно жить.
Є товар, є грошей досить,
Він не скупиться, ще й просить —
А хоч гинь, не мож купить.

„Раз от я і Вовк Неситий,
Кинувши гостинець битий,
На мандрівку ми пішли.
Ба, зайшли за ліс, за води,
Ні притулку, ні господи,
Лиш луги, степи були.

„Тут нас сонце припікає,
Ба, вже й голод дотискає,
Аж тут зирк — Лоша пасеться!
Та таке гладке та любе,
Що мій Вовк аж гострить зуби,
Шкура вся на нім трясеться.

„Сів бідняга, важко сапа,
А з Лошатком мама Шкапа, —
Вкрасти вже вона не дасть.
Каже Вовк: »Піди, Микитко,
Запитай ту Шкапу швидко,
Чи Лоша нам не продасть?«

„Я пішов, вклонивсь їй низько.
»Щó, матусю, пасовисько
Тутки маєте незгірш?
Та й Лошатко! От пахолок!
Чей його нам на виховок
Продасте за добрий гріш?«

»Що ж, купуйте, люди божі!
Я й не що великі гроші
Буду правити від вас.
Ось лиш прочитай значки ті,
Що на задньому копиті, —
Це тобі ціна якраз«.

„Ну, та я не в тім'я битий
До копита підходити!
Шкапі поклонивсь до ніг,
Та й кажу́: — »Спасибі, мати,
Та не вмію я читати«.
І до Вовка знов побіг.

— »Друже, Шкапа ця лагідна,
І Лоша продати згідна,
І ціни не хоче драть.
Каже, в неї цінники ті
Є на задньому копиті —
Жаль, що я не вмів читать«.

— »Щó! — Вовк крикнув, — ти, нездаро!
Навіть кінських літер пару
Ти не вмієш прочитать?
Я в письмі цім дуже вчений,
До гімназій, академій
Виходив років аж п'ять«.

„І пішов мій Вовк Неситий
Шкапу за Лоша просити.
Шкапа ж відповіла: — »Нá,
Ось лиш прочитай значки ті,
Щó на задньому копиті,
Там написана ціна«.

„Вовк Неситий нахиляється,
До копита придивляється, —
Гей, як фрасне Шкапа враз,
Як у лоб не вцідить просто,
А була підкута гостро —
То мій Вовк, мов свічка, згас.

„Шкапа ж як не зарегоче
Та з Лошатком потеркоче,
Що і слід обох пропав.
А Вовчисько добру хвилю
Полежав в такім знесиллі,
Мов зовсім небіжчик став.

„Далі очі продирає
І довкола позирає,
Але встати аніруш.
— »Гей, — кажу йому, — Неситий,
Сам Лоша ти з'їв? Лишити
Не хотів мені ні кус?

»Га, ненаїсна прочвало!
З'їв усе, ще й того мало!
Друга на обід не клич!...
Адже ж я, невдячний цапе,
Перший торг робив у Шкапи,
То належавсь могорич.

»Ну, скажи так правду гладко:
Дешево купив Лошатко?
Людська, знать, ціна була.
Ви й недовго торгувались,
По-приятельськи розстались —
Втішна щось вона пішла.

»А проспавсь ти смачно, друже!
По такім обіді — дуже
Це плявдує на живіт.
А як славно ти, Вовчуку,
Вмієш кінськую азбуку —
Справді, чудо на ввесь світ!«

„Так я з Вовка кпив до ночі,
Він же, витріщивши очі,
Все лежав та лиш: »Ах, ах!«
Далі каже: — »Будь тут чесний!
Що за торг би був чудесний,
А та дич — б'є по зубах!«

— „Ой, — сказав Бабай, — Микито,
Не смішний твій жарт, бо скрито
В нім гіркої правди шмат.
А найгірш те, що Неситий
Нині ворог твій забитий,
З світа рад тебе зігнать".

„Е — рік Лис, — наплюй на нього!
Все у Вовка злоби много,
Але злоба ум сліпить.
Світ би ввесь пожер він скоро,
Ба, коли не влізе в горло!
А розумний з злоби кпить!"

ПІСНЯ ДЕСЯТА

При розмові шахом-махом
Лис з Бабаєм битим шляхом
Не спішаться, звільна йдуть.
В тім Бабая штурк Микита.
— „Стрику, осьде ямка скрита,
Живо заховаймось тут!"

Під місток, що був на шляху,
Втік Бабай в великім страху,
Думав, може, де стрілець?
А за ним шмигнув Микита
Та на шлях глядів з укриття...
Пст! А сам трясеться ввесь.

А тим шляхом ізо Львова
Йде процесія здорова,
Що ходила там на суд:
Старий Півень перед веде,
За ним його ввесь рід іде,
Тільки мар вже не несуть.

Заховавши жаль у серці,
З горя випивши по чвертці,
Всі співають »Комаря«:
»Гей, там в лісі шум зробився!
Комар з дуба повалився!
Кличте, кличте лікаря!

»Розбив собі головище
На дубове коренище,
(Сольо Півень витяга);
Вилетіла Муха з хати
Комаренька рятувати —
(Вся рідня підпомага).

»Ой, Комарю-господарю,
Жаль мені вас непомалу, —
Тягне Півень голоском.
»Чим же я тебе улічу?
Бо тобі я щиро зичу!« —
Хор підхопив весь гуртком.

»Продам хату, продам сіни,
Щоб добути медицини,
Ще й покличу лікаря;
Продам граблі і мотику,
Заплачу́ ще і аптику,
А вздоровлю Комаря.

»Ой, як гукне Муха люба,
Поскакали кліщі з дуба,
Комарю спинили кров:
Мурашечки прибувають,
Подушечки підстилають,
Щоб на нього сон прийшов«.

Так то куряча рідня вся
Верещить, аж порівнявся
Старий Півень із містком;
Втім, мов блискавка, з укриття
Як не скочить Лис Микита,
Та й хахап його мельком!

— „Га, ти тут мені, драбуго!" —
Крикнув Лис і вхопив туго,
І головку враз відгриз.
Півень лиш крильцями стріпав,
І лапками довго сіпав;
З трупом в яму скочив Лис.

— „Бійся Бога, мій синашу,
Заварив нову ти кашу!
Чи зовсім ти з глузду збивсь?
Півень цей — велика сила,
Мав протекцію в Бурмила,
Львиці навіть полюбивсь".

Так Бабай остерігає,
Та Микита вже не дбає,
Півня радісно скубе.
— „Ти начхай на це, моспане!
Глянь лиш, що тут за снідання! —
Пишно погощу тебе!

„А на Півня цього, стрику,
Здавна злість я мав велику,
В серці й досі ще кипить:
Не за позов, не за шкоду,
Але за одну пригоду,
Про яку й згадати стид.

„Раз голодний, що аж плачу,
Йду я попід сад і бачу:
Півень піє на вербі.
Як би тут його ошвабить,
Із верби додолу звабить
І до рук дістать собі?

„І якстій я для потреби
Вдав пустинника із себе,
Мимрю: »Господи возвах«;
Далі під вербу підходжу,
Очі скромно вверх підводжу,
Та й говорю, як мона́х:

— »Любая моя дитино,
Дивна, райськая пташино,
Здоровлю тебе цим днем!
Дбаю я про тебе ревне,
Про твоє добро душевне
Дай, розмову розпічнем!«

„Півень крикнув сміховито:
— »Ой, мій таточку Микито,
Видко, ти давно не їв!
Любиш ти у мене, певне,
Більш тілесне, ніж душевне!
Зголоднів — то й спобожнів!«

— »Не гріши, душе честива!
Я відрікся від м'ясива,
Їм лиш мід та корінці,
Піст твердий держу щоднини
І живу собі в пустині
В найтемнішому кінці«.

„Півень крикнув сміховито:
»Ой, мій таточку Микито,
Та й масні ж твої слова.
І язик твій медом капле,
Але зуб твій люто хапле,
Злоби повна голова.«

„Я кажу: — »Ой, гарна пташко,
Знов грішиш ти дуже тяжко!
Знай же: задля тебе я
Із далекої пустині
Вмисно аж сюди йду нині.
Ось до тебе річ моя:

»В сні почув я голос з неба:
— Встань, Микито, живо треба
У село іти тобі.
Ти не гайся й не лякайся,
Якнайшвидше поспішайся, —
Здиблеш Півня на вербі.

Півень цей — страшенний грішник,
Многоженець, і насмішник,
І безбожник. Тож іди,
Розворуш йому сумління,
Змий гріховне затвердіння,
До покути приведи! —

»Синку ти мій гребенястий!
Швидко можеш ти пропасти,
І душа піде в смолу.
Злізь з гілляки, сповідайся,
У гріхах своїх покайся,
Душу збережи цілу.«

„Мовить Півень сміховито:
— »Ох, мій таточку Микито,
В чім же той тяжкий мій гріх?
Чи то я краду, грабую,
Чи вбиваю, чи мордую,
Чи тебе беру на сміх?«

— »Ей, небоже, — мовлю грізно, —
Кайся, щоб не було пізно!
З серця гордість викинь пріч!
У тяжких гріхах конаєш,
А і сам про них не знаєш —
Це погана дуже річ.

»Чи ж не маєш ти, признайся,
По дванадцять, по п'ятнадцять
І по більше ще жінок?
По якому це закону
Ти живеш в грісі такому?
В пекло підеш в казанок!«

„Тут мій Півень став, мов змитий:
Тон мій гострий і сердитий
Зрушив, бач, його нутро.
— »Ой, мій таточку Микито,
Бачу ясно і відкрито
Це гріховнеє тавро!

»Та цей раз ще змилостився!
Я не постив, не молився,
В серці скрухи не збудив,
Кепська сповідь бути може,
Тож лякаюся, крий Боже,
Щоб і тут не поблудив.«

— »Грішнику! — ревнув я строго, —
Чорт говорить з горла твого!
Сповіді боїться біс!
Геть жени його! Покайся!
Із покутою не гайся!
Зараз тут до мене злізь!«

„Отакого то я шваба
Підпустивши, цього драба
Таки за печінку взяв.
Звільна з гілки він на гілку
Став злізати і за хвильку
На землі край мене став.

„Тут я хап його та й кличу:
»А, ти тут мені, паничу!
Сповідайсь, не сповідайсь,
А великої покути
Вже тобі не оминути.
Зараз із життям прощайсь!

»Будь я пес, не Лис Микита!
Буде кров твоя пролита,
А жупан червоний твій
Я розмикаю й розкину,
Грішне тіло в домовину, —
У живіт спакую свій.«

„Зміркувавши, де попався,
Півень стишивсь, не трепався,
Звісив голову униз,
І промовив сумовито:
— »Ой, мій таточку Микито,
Що вже діяти, живись!

»Видко, Бог судив так, любий,
Щоб через твої я зуби
В рай блаженний увійшов.
Так бери ж собі те тіло,
Щоб в зубах тобі хрумтіло, —
Поживай і будь здоров!

»І жупан оцей червоний,
Що ним часто во дни óни
Я серед Курок пишавсь,
Рви, шматуй, я не жалію,
Тільки дай якусь надію,
Щоб в смолі я не купавсь.

»Лиш один ще жаль сердечний
В світ загробний, безконечний
Понесу з собою я,
Жаль тяжкий для серця мого,
Бо й для тебе шкоди много
Принесе та смерть моя.

»Бачиш, голос мій чудовий
Так сподобався попові,
— Йшла про нього вість така, —
Що в єпископськім соборі
При архієрейськім хорі
Мав я стати за дяка.

Обіцяли паляниці,
Штири кірчики пшениці,
Ще й м'якого хавтур'я;
Та я пункт поклав конечний,
Щоб Микита, муж сердечний,
Був там за паламаря.

»Ось тепер, коли я гину,
Мали у твою пустиню
Три каноніки прийти,
Закінчить твоє злидарство,
Запросить на паламарство,
І завдаток принести.«

— „Я артист є, любий стрику!
В мені кожне з слів велику
Силу вражень підійма.
Тож, як вчув слова такії,
Розгулялись в мене мрії,
Скокнула душа сама.

„Рот роззявивши без тями,
Живо сплеснувши руками,
Мовлю: — »Отакий пан Лис!«"
В цій хвилині Півень-злюка
Скочив, пурхнув, мов гадюка,
Та й на гілку тільки блис.

— »Ой, мій таточку Микито, —
Мовить відтам гордовито, —
Так ти паном буть забаг?
Для мерзького паламарства
Зрікся б ти і неба й царства!
А мене ти мав в зубах!«

— „Тьфу, та й згадувати годі,
Як із мене кпив той злодій,
Як пишавсь, мов генерал!
Я звір тихий і рахманний,
Все дарую, бійку, рани, —
Та до смерти мщу скандал."

Отакеє розповівши,
Враз з Бабаєм Півня з'ївши
І спочивши під містком,
Наші любі подорожні
Мов святії та побожні,
Далі тюпали пішком.

„Кажеш, стрику: Півень — сила,
Мав протекцію в Бурмила
І в цариці в ласку вліз?
То́-то й є наш лад, нівроку:
Без протекції ні кроку!
Щоб вас Божий грім розтріс!

„Чи ти вчитель, чи фаховець,
Урядовець, промисловець,
Чи поет, чи ремісник, —
Будь ти здібний, пильний дуже,
Без протекції, мій друже,
За ввесь труд свій маєш пшик.

„Ласка панська, вплив жіноцтва
Вищі понад всі свідоцтва;
Шепне слово пан барóн,
Чи прийдé білет княгині, —
Ввесь твій труд в одній хвилині
В пил розсиплеться, мов сон.

„Так то, любий мій Бабаю!
Силу цю я добре знаю,
А як знаю — не боюсь.
Адже ж я не в тім'я битий,
І для себе вмів зробити
Там протекційку якусь.

„При дворі, коло цариці,
Має місце фельдшериці
Малпа Фрузя, удова:
Ніби лікарка потрошка,
Ніби знáхарка, ворожка,
А вродлива, як Сова.

„Хоч давно вже не панянка,
І страшна еманципантка,
Всіх ненавидить мужчин,
А до мене потихенько
Чує щось її серденько,
Звісно, що не без причин.

„Правду рікши, у цариці
Я їй місце фельдшериці
Виєднав — і дуже рад;
А тепер вона, небоже,
Все в дворі зробити може,
Всіх на свій звертає лад.

„Та хоч би мене й не знала,
То за мною би обстала,
Бо не любить Вовка — страх.
Чом не любить — те я знаю,
І скажу тобі, Бабаю, —
Швидше нам минеться шлях.

„Ще як з Вовком мандрував я,
Раз в чужину заблукав я
Аж над море, в Малпин край.
Змучені оба, голодні,
Нічого зловить не годні, —
Хоч лягай та умирай.

„Глянь — між скелями криївка,
Малпи Фрузі це домівка.
От Неситий повіда:
— »Йди, Микито, в ту хатину,
Може, приймуть нас в гостину,
Бо тяжка нам тут біда.«

„Йду я, входжу — серед хати
Малпа, наче чорт лабатий,
Вколо неї діточки,
Та такі вам обридливі!
Чортенята всі правдиві,
Що аж страшно, бідочки.

„Визвірились всі на мене,
Аж пробігло щось студене
Попід шкіру — тьфу, пропадь!
Очі всі повитріщали,
Зуби так понаставляли, —
Думалось: от-от з'їдять.

„А Малпиця, та прочвара,
Підступа, мов чорна хмара:
— »Що вам треба? Хто ви є?«
Ну, я їй давай брехати:
— »Я прийшов, щоб вам віддати
Ушанóвання своє.

»Із далекого Підгір'я
Богомільний, чесний звір я,
І, мабуть, свояк ваш єсть, —
З прощі йду, та, чувши масу
Про красу і мудрість вашу,
Я прийшов віддать вам честь«.

„Подобріла Малпа зараз,
Від цих слів аж облизалась.
— »Прошу сісти! Так, значить,
Ви про мене щось чували?«
— »Пані, ах, які похвали
Фама скрізь про вас кричить!

»А ці любі ангелятка —
Ваші діточки? А татка,
Певно, дома десь нема?«
— »Ох, мій пане, я вдовиця!
Та вам може б поживиться?
Зараз зладжу я сама!«

— »О, спасибі, люба пані!
(А в кишках, мов в барабані,
Пусто, марша тне живіт!)
Їсти в вас я й не посмів би!
Вашим любим словом хтів би
Ум свій, серце напоїть!«

— »Бачу, друже, що ти чемний,
І розумний, і приємний, —
Любий гість мені такий!
Будем говорити много,
Та, проте, попередвсього
Зараз їж мені і пий!«

„І метнулась до комірки,
Принесла аж три талірки
М'яса, шницлів, ковбаси;
Перед мене все приносить,
Потім сіла та ще й просить:
— »Їж! Чом більше не їси?«

„Ну, я їм, аж хата ходить!
Малпа тимчасом розводить
Теревені всі свої
Про жіночі нерви ніжні,
Про мужчин чуття побіжні,
Про рабство жінок в сім'ї.

„Про „небіжчика" спімнула
Та й тяженько тут зітхнула:
— »Він мене не розумів!«
Далі скочила в культуру,
Ворожбу, літературу,
Стрій, політику і спів.

„Я потакую й смакую,
Та для форми десь якую
Опозицію зведу;
Малпа спорить, гарячиться, —
Бачу, пóтік не скінчиться,
Тож, наївшись, більш не жду.

— »Пані люба, я щасливий,
Що такий тут скарб правдивий
Несподівано знайшов!
Тут скріпив я тіло й душу,
Та простіть, спішитись мушу,
Та прийду швиденько знов«.

„Малпа щось там ще плескала,
Я не слухав, як дам драла,
Коло Вовка опинивсь!
— »Ах, Микито, я тут гину,
А ти там цілу годину!
Ну, приніс що? Пожививсь?«

— »Пожививсь, — говорю, — брате,
Та з собою страву брати
Не подоба, просто — стид.
То ти йди до хати, друже,
Малпа гостям рада дуже,
То й тебе вона вгостить«.

Вовк у хату. Я це бачу,
Добре знаю вовчу вдачу,
То під стінку притуливсь,
Чую: Вовк її вітає,
Малпа щось його питає, —
Вовк на лавці розваливсь.

— »Дай обідать, Малпо глупа!
А це що? Чортячок купа!
Ну, та й погань, Боже крий!
Та бо й ти — хай дундер свисне!
Глянеш — молоко аж кисне...
Ну, а де твій чорт старий?«

„Так Вовчисько ляпав здуру,
А втім Малпа цеглу з муру
Як ухопить, як шпурне
В саму морду — Боже любий!
Висипала штири зуби...
Мій Неситий як ревне!

„Був би Малпу вбив на місці,
Ба, коли Малпи звинніші.
Як не скочать діточки:
Цей камінням Вовка пражить,
Той знов очі видрать важить,
Двоє хапле за дрючки,

„Лущать, б'ють без милосердя!
Ледве-не́-ледве відпер я
Двері й крикнув: — »Вовче, йди!«
От він вискочив в тій хвилі,
Бо були б його убили,
Ніби Гамана жиди.

„Відтоді у Малпи Фрузі
Став я в ласках по заслузі,
Вовк же гіркший полину.
Тож я вірю щастю свому:
Серед бурі, серед грому
Інші тонуть, — я сплину."

Отака велась розмова,
Поки шляхом Лис до Львова
Враз з Бабаєм дочвалав:
Са́ме в пообідню пору,
На майдані просто двору,
Він на суднім місці став.

ПІСНЯ ОДИНАДЦЯТА

Повідають мудрі люди:
»Прибудь розум, щастя буде!« —
Того й Лис державсь усе:
Хоч мороз скребе по тілі,
Але рухи бистрі, смілі, —
Гордо голову несе.

Так він виступив охоче:
Всі на нього вперли очі,
Всім зробилось прикро так,
Мов чекали грому, бурі...
Між ряди німі, понурі
Лис вступив, мов весельчак.

— „Га, убийнику проклятий!
Ти ще смієш тут ставати? —
Грізно з трону крикнув цар, —
„Гляньте, панство, він ступає
Так свобідно, мов не знає,
Що гидкий прислав нам дар.

„Га, — ти міх брехéнь і зради!
Ні, не надійся пощади!
Яця ти на смерть загриз!
Цап, твій спільник в Яця смерти,
Вже на штуки в нас роздертий, —
Це й тебе жде, пане Лис!"

Лис поблід, почав тремтіти,
Наче перший раз на світі
Новину таку почув;
Далі, руки заломивши,
І лице слізьми обливши,
На все горло так зарув:

— „Ой, ой, ой, годино чорна!
Яць загиб, душа моторна,
І проклятий Цап іздох!
Ох, окрадений Микито,
Твій найбільший скарб десь скрито!
Що ж почну я! Ох, ох, ох!"

— „Що це ти верзеш, брехуне?"
Цар до нього гнівно суне.
— „Царю, вбий мене тепер!
Це ж мій скарб пропав безцінний,
То й я жити вже не склінний, —
Ліпше б я відразу вмер!

„Га, я думав, що на Яця
І на Цапа можна здаться,
Через них я й передав
В запечатанім пакунку
Скарб для тебе в подарунку, —
Світ такого не видав.

„Діямант там був чудовний,
Що вночі, мов місяць повний,
Серед потемків світив;
Там був перстень рубіновий,
Що склоняв всіх до любови
К тому, хто його носив.

„Це цареві слав я радо,
Для цариці ж ще свічадо
Смараґдове приложив:
Хто глядівсь в нім за погоди,
Набирав здоров'я, вроди,
Навіть мертвий би ожив.

„Отакі цінні клейноди
Я, не надіючись шкоди,
Доручив вам передать.
Чи ж міг думать я хоть хвильку,
Що вб'є Яця Цап Базилько,
Щоб дарунки зрабувать?

„А тепер же, рідна мамо!
Яць погиб і Цап так само,
Де ж я скарб свій віднайду?
А на мене злі язики
Тут звалили гріх великий,
Щоб упхати у біду.

„Царю й ти, царице-пані,
Всі підозрення погані
Геть відкиньте, сплітки всі!
Щоб потомки не судили,
Що ви лихом відплатили
Найвірнішому слузі!"

Втих Лис. Цар насупив лиця,
Та захлипала цариця —
Страх чутливая була,
Ще й по добрім підвечірку,
Бо, сама обдерши шкірку,
З'їла смачно чверть Вола.

— „Ні, — почав знов Лис по хвилі, —
Бачу, вороги закрили
Ваші царські очі знов!
То й мені життя обридло!
Бо підданих сила й світло —
Царська ласка і любов.

„Так прощай же, білий світе!
А ви, кляті, виходіте,
Завзятущі вороги!
Хто що мав мені закинуть, —
Виступай! Чи жить, чи згинуть,
Будем биться без ваги!

„Що ж вас, труси, не видати?
Лиш позáочі шептати
Вмієте, а щоб в лице
Стати сміло, доказ дати
І життям за правду стати,
О, то вас нема на це!"

— „Брешеш, навісний брехуне! —
Крикнув Вовк, і сміло суне
З-між звірячої юрби, —
Я з тобою биться хочу,
Клятий твій язик вкорóчу,
Щоб не брав ти нас на кпи!

„Перед Бога й царські очі
Я стаю й бороться хочу,
Та на смерть, не на життє,
Щоб ствердить, що ти поганець,
І брехун, і ошукáнець,
І все топчеш, що святе!

„Не те, що мені творив ти,
Але всі звірячі кривди
Проти тебе ставлю я.
Не за себе хочу мститься,
А за теє, що Вовчиця
Перетéрпіла моя.

„Слухайте, яку публіку
Він зробив їй, що й довіку
Не позбуться їй знаку:
Над ставом сидить Вовчиця,
Лис надбіг і аж давиться,
Смачно рибу їсть жарку.

— »Що це ти їси, Микитко?«
— »Адже рибу«, — каже швидко
Лис. — »Та дай же ж і мені!« —
Просить жінка. — »Що вам, тітко,
Риби хочеться? Глядіть-ко,
Тут в ставку їх тьма на дні!«

— »Е, в ставку! Чи я не знаю?
Що ж, коли їх не спіймаю!«
— »Тіточко, я вас навчу!
Я ж ловлю їх всяку днину:
Де лиш сіть свою закину,
Десятками їх тащу!«

— »Що за сіть?« — пита Вовчиця.
— »Цього зараз мож навчиться.
Ось зо мною лиш ходи!« —
Сніг був, вітер на болонню,
Став замерз, одну лиш тоню
Хтось протяв серед води.

„От сюди то припровадив
Лис Вовчицю й так їй радив:
— »Тітко, гляньте що тут їх!
Лиш у воду хвіст запхайте,
Подержіть та й витягайте —
Риб спіймете повен міх!«

„І так щирим він чинився,
Так Вовчиці піддобрився,
Що повірила вона:
Пóквапно на лід присіла,
В ополонку хвіст встромила,
Та й держить, держить — дурна!

— »Лисе — каже — щось щипає!«
— »Цить, то риба так хапає!«
А то хвіст хапав мороз.
— »Лисе, може, вже тягнути?«
— »Е, ще мало мусить бути,
Ще потримай, доки мож!«

— »Лисе, тисне щось і мика!«
— »Цить, це Щука там велика,
Та така немов Баран!«
А то хвіст обмерз вже кріпко.
— »Лисе, тягну!« — »Ні, ще дрібку!
Бач, хапається Шаран!«

„Далі вже терпцю не стало,
Шарпнула вона помалу —
Не пускає. — »Ой, тягни, —
Каже Лис, — тут риб так много!
Витягай же їх, небого,
Щоб не розтеклись вони!«

„Шарпнула ще раз Вовчиця, —
Ні, хвіст у льоду держиться!
Тягне міцно — аніруш!
— »Тітко, — Лис рік, — дякуй Богу!
Ось з села нам на підмогу
Люди йдуть, зо двадцять душ!"

„Як Вовчиця теє вчула,
Зо страху себе забула —
Як завиє!... Боже мій!
Люди люті, гульк, надбігли,
Як її примерзлу вздріли,
Хап за палички якстій.

„Сиплються удари градом!...
Бідна жінка крутить задом,
В'ється, рветься, а ті б'ють!
Далі шарпнула щосила,
Пів хвоста в льоду лишила,
Та й шмигнула в Божу путь!"

А на це Микита ґречно:
— „Так, це правда, безперечно,
Лиш крихітка в ній брехні!
Непотрібно, Вовче, тільки
Всю захланність свої жінки
Ти приписуєш мені.

„Будь вона порядна й чесна,
Швидко б хвіст з води піднесла,
Мала б рибу й цілий хвіст.
Та вона, мов оцапіла,
Став весь виловить хотіла,
Ще й на мене має злість".

Регіт збором покотився,
А Неситий аж казився,
Під собою землю гриз.
— „Га, поганець! — крикнув лютий —
Ось як він вертить і крутить,
Щоб невинний все був Лис!

„Та не дочекаєш, клятий,
Нас усіх на сміх підняти!
Підлих справок в тебе — тьма.
Ну, скажи, там, при криниці,
Чи була вина Вовчиці,
Чи твоя лиш злість сама?

„При цямрованій криниці
Висіли два ведра з криці,
На валу на ланцюзі.
Лис води хотів напиться —
Скік в відро, щоб вниз спуститься,
Друге ж звисло на версі.

„Ну, п'є воду і смакує,
І нараз собі міркує:
— »Боже, що ж це я вчинив?
Вниз я з'їхав, але вгóру
Хто ж мене підтягне впóру?« —
Бідний з жаху аж завив.

„Треба ж тій біді лучиться,
Щоб той плач його Вовчиця
Вчула, йдучи беріжком.
До криниці зазирає...
— »А там що таке?« — питає
Лиса ніжним голоском.

„Лис мій сквапно забалакав:
— »Ах, тітусю, риби, раків
В цій криниці осьде гук!
Пів години тут збираю,
Пів відра вже ось їх маю,
Та й наївсь, неначе струк!

„Жаль, — нема куди вже брати...
Влізь до другого відра ти,
Та й до мене їдь униз!
Наїсися, ще й додому
Купу занесеш старому!« —
Так брехав їй хитро Лис.

„Ну, а це вже вам не тайно,
Що Вовчиця, як звичайно,
Страх голодная була.
Як про рибу й раки вчула,
Зараз у відро стрибнула —
Та й з ним — шусть! униз пішла.

„Вниз пішло відро Вовчиці,
Вверх пішло зо дна криниці
Те відро, де Лис сидів.
— »Ну, тітусю, будь здорова!
Я біжу до Маґерова!« —
Крикнув Лис, як вверх летів.

»Славну ти вдала драбину:
Я йду вгору, ти вдолину;
Так ведеться в світі все.
Риб не найдеш там, небого,
Та подумать можна довго,
Хто знов вгору піднесе!«

„Вчула жінка річ лайдацьку;
Страх такий напав бідачку,
Що аж сперли в бік кольки.
Втім з відром у воду впала, —
То завила, застогнала,
Аж піднеслися бульки.

„Вчули люди крик Вовчиці,
Позбігались до криниці;
Мислите, що хоч один
Змилувавсь, хтів поміч дати,
Що це жінка й дітям мати?
Ні! В їх руки впав, то — гинь!

— »Вовк в криниці! Вовк в криниці!
За лошата і ягниці
Відплатім йому тепер!
Витягайте осторожно,
Але бийте, скільки можна,
Щоб нам зараз тут умер!«

„Ну, подумайте вашеці,
Щó там діялось їй в серці,
Як ті вверх її тягли!
Там внизу вода, потопа,
А вверху зо двадцять хлопа,
А з палками всі були!

„Як на світ лиш показалась, —
Враз зірвався лускіт, галас:
Б'ють, товчуть, мов околіт!
Бідна скулилась в ведерці,
А тут вже розпука в серці,
І в очах померк їй світ.

„Сил їй додала тривога:
Скочила з відра, небога,
В найгустіший стиск палиць:
Навіть в казці не сказати,
Скільки їй прийшлось набрати
Суковатих паляниць.

„Як вона спастися встигла
І жива з їх рук убігла,
Того вже не знаю я.
Це, брехуне ти огидний,
Твій був поступок єхидний,
Справка підлая твоя!"

— „Ой, Вовцуню, коб ти знав,
Як то я їй дякував
За той вчинок милосерний,
Що дала собі накласти
Те, що правно мало впасти
Та на мій хребет мізерний!...

„Благородная Вовчиця!
Вчинком цим ти б міг гордиться.
Та заслуга й тут моя...
А притім вона, нівроку,
Суковатого оброку
Знести може більш, ніж я!"

Так то Лис з Вовчиці кпився.
Всі сміялись. Вовк казився.
— „Брехо! Митко! — він кричав, —
Хай кордюк язик твій сточить!
Як ти все в живії очі
Біле в чорне пробрехав!

„Але ні, не язиками,
А зубами і руками
Будем биться! Хай умру,
А тобі, брехуне, вбивче,
Зраднику і кровопивче,
Хавку клятую запру!"

Крикнув Лис: „Ти грубіяне!
Думаєш, що лайка стане
Латкою на честь твою?
В лайці ти міцніший, синку,
А як хочеш поєдинку, —
То почуєш, як я б'ю!"

— „Досить вже тих сварів! Годі!
Чорт зна, хто з вас прав, хто злодій!”
Вставши з трону, цар сказав.
„Завтра рано бій остатній
Вкаже, хто лихий, хто вдатний, —
Ось вам проба ваших прав!”

ПІСНЯ ДВАНАДЦЯТА

Рано сонечко схопилось,
У росі перлистій вмилось
І сміється, не пече...
Лис Микита ще любісько
Спить, розлягшись на все ліжко,
Втім хтось штурк його в плече:

— „Гей, ти сплюху, час вставати!
Зазирає день до хати;
А ти знаєш, що за день?
Він рішить, чи до побіди
Дійдеш ти, чи смерть і біди
З бою винесеш лишень!"

Так, при ліжку Лиса ставши,
І його за руку взявши,
Малпа Фрузя прорекла.
Всю ту ніч вона не спала,
Все за Лисом промовляла,
Де в кого лише могла.

Буркнув Лис крізь сон гнівливо,
Та, протерши очі живо,
Коло ліжка Малпу вздрів.
— „Фрузю, ти це?" скрикнув втішно,
З ліжка схопився поспішно.
„З чим же Бог тебе привів?"

Фрузя каже: — „Ах, Микито,
Що колись було прожито,
В мене з тямки не зійде́!
Бо жіноче серце любить
Вічно того, хто нас губить,
Навіть вдячности не жде.

„Так тобою я турбуюсь,
І за тебе все піклуюсь,
Хоч про це ніхто й не зна.
Але нині бійка люта
Привела мене аж тута.
Мучить мисль мене страшна!...

„Ой, Микито, Вовк могучий,
А хоч хитрий ти, і ручий,
І проворний на язик,
То все ж легко бути може,
Що пропаде́ш ти, небоже.
Жартувати Вовк не звик!

„Цим стурбована я дуже
І прийшла сюди, мій друже,
Щоб тобі допомогти.
Знаєш, де прийде до звади,
Добра й баба до поради, —
Слухай рад моїх і ти!"

Лис сміється. — „Фрузю люба,
В тебе ніодного зуба
Не хибує! Що ж притьмом
Бабою тобі чиниться?
Ти ще можеш похвалиться
І красою і умом!

„Вчинок твій великодушний!
Радо буду я послушний
Твоїй раді, тільки радь!"
Фрузя плеснула в долоні —
Гей, Малпи, що на вигóні
Ждали, всі гуртом біжать.

— „Го, го, го, — сказав Микита, —
Тут рідня вся знакомита!
Фрузю, що ж це все значить?"
Фрузя каже: — „Не журися,
Сядь на лавці, простягнися,
А про решту тихо, цить!"

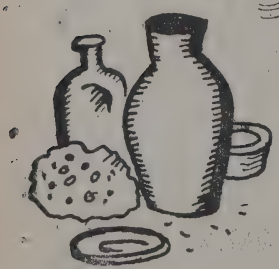

Тут нараз три Малпи-злюки
Як візьмуть Микиту в руки:
Голять, миють, милом труть;
Гладко тіло все обстригли,
Потім принесли оливи
І на хвіст кудлатий ллють.

Каже Фрузя: — „Ну, Микито,
Все обстрижено, обмито,
Тільки в кудлах хвіст лишивсь:
Це на те, щоб Вовк нікуди,
Ні за крижі, ні за груди,
Ні за лоб тебе не ймивсь.

„Як на тебе він нарине,
Ти чинись, мов з страху гинеш, —
Втеки! Та не дуже квап!
А як буде Вовк вже близько,
Обваляй в пісок хвостисько,
Та й в лице йому — талап!

„Буде це йому несмачно
І остудить запал значно;
Поки очі він протре,
Всядь на карк йому ти сміло,
І велике зробиш діло, —
Вовка дідько забере.

„А тепер клякни покірно,
Чари дам тобі, що вірно
Доведуть все до пуття:
»Іракі чо и рачіш реп,
Йирям узори рачін веп,
Яттучь цімашь ліб й анат*«.

„Ну, тепер вставай, мій друже,
Йди здоров, не гайся дуже,
І з побідою вертайсь!
Ви ж ведіть, Малпятка, Лиса
Там, де звірі всі зійшлися,
На ту тóлоку під гай!"

* Кожний рядок треба читати взадгузь.

Йде дружина знакомита,
Гордо суне Лис Микита
Просто перед царський трон.
Цар, уздрівши, як він вбрався,
За живіт зо сміху взявся.
— „Хитрий же ти бестіон!"

Але Лис поважний, строгий,
Поклонивсь цареві в ноги,
А цариці до колін,
А відтак на місце бою,
Вкруг обступлене юрбою,
Виступив спокійно він.

Озирнувсь — аж Вовк вже тута:
Наче чорна хмара люта,
Виступає з-між рядів,
Аж зубами він скрегоче,
Мов свічки, блищаться очі —
Так з кістьми би Лиса й з'їв.

І махнув цар головою,
Знак подав їм булавою
Починати боротьбу.
Сурми, труби загриміли,
Всі затихли, заніміли,
На непевну ждуть судьбу.

Перший скочив Вовк лапастий,
Лиса в зуби щоб попасти
І зробить йому капут.
Лис завив, перелякався,
І швиденько взад подався, —
Вовк за ним осьтут-осьтут!

Наздігнав його вже близько,
А втім Лис в бігу хвостисько
По піску проволочив, —
Як не свисне Вовка в очі,
Так йому темніше ночі
Світ увесь заморочив.

— „Ой, та й сучий же ти злодій!"
Крикнув Вовк, та гнать вже годі,
Став і тре з очей пісок.
— „Що, Вовцуню, будем биться,—
Рік Микита, — чи мириться?
Ну, подай свій голосок!"

Обернувсь Микита скоро,
Вовка ухопить за горло,
Вже ось-ось він нагостривсь —
Але Вовк скакіць до нього,
І зубами хап за ногу —
Лис на землю поваливсь.

— „Га, собако ти брехлива,
Ось тепер приходять жнива:
Все, що сіяв, те й пожнеш!
Раз в мої попав ти руки,
За всі кривди, збитки, штуки
Ти заплату відбереш!"

— »Ов, — подумав Лис, — це бридко,
Тут пропасти можна швидко!
Нумо з смирного кінця!«
І, щоб час лиш протягнути,
Він почав на жальні нути
Промовлять такі слівця:

„Стрику, майте Бога в серці!
Я ж якась рідня вам преці!
Що це ви так завзялись?
Чи ж то честь, гонори знатні,
Що, мов бестії остатні,
Б'ються на́-смерть Вовк і Лис?

„Ой, стрийцуню рідний, чуйте,
Лиш цей раз мені даруйте, —
А кленусь вам, поки жить,
Я і всі мої народи
Су́мирно, без перешкоди,
Вірно будем вам служить.

„Все робитиму для тебе,
Всякий труд прийму на себе,
Не доїм і не досплю,
А тобі гусей, качаток,
Риб, і раків, і курчаток
Повну кухню наловлю.

„Та й згадай, чи то я бою
Саме захотів з тобою?
Як я довго вагувавсь!
І тепер як дбав я пильно,
Щоб тебе не вдарить сильно,
В своїй силі гамувавсь!

„Що лиш хочеш, хоч як трудно,
Все вчиню я! Хоч прилюдно
Підлим брехуном назвусь!
Ой, болить! Рідненький стрику!
Милість покажи велику,
Хай надармо не молюсь!"

— „Ні — гарчить Неситий — годі!
Знаю я, який ти злодій,
Бреха і крутій єси!
Обіцяєш злота мірку,
А потому завше дірку
Із обарінка даси.

„Та тепер хоч присягни ти
Нас усіх озолотити,
Віри я тобі не йму!
Гамувавсь ти в бою ладно,
Що мені у очі зрадно
Впер піску чортівську тьму!

„Ні, хоч як бреши, звивайся,
А з життям уже прощайся!
Я здурить себе не дам!
Помолися швидко Богу,
Кайся всіх гріхів — в дорогу
Мусиш нині йти к дідам!"

Так гарчав Неситий гордо,
Рад би Лиса взять за горло,
Але ногу мав в зубах.
А Микита, доки рюмав,
Хитрість вже нову обдумав,
Як минувся перший страх.

Ніби молиться він Богу,
А тимчасом задню ногу
Всунув Вовку під живіт...
Як нараз запоре жміньку
Попід саму селезінку, —
Вовкові змінився світ.

— „Ай!" — ревнув, згадавши бабу.
Фіть! Лис з пащі вирвав лабу,
Задньою ж ще раз потис:
Вовк зомлів і повалився —
Гульк, наверха опинився
Й хап його за горло Лис.

— „Га, тепер проси пощади!
Тут заплату за всі зради
Ти дістанеш!" — Лис кричав.
Вовк запінений, заїлий
Кидавсь лиш, мов ошалілий,
І, слабіючи, гарчав.

Та Микита вже не глупий,
Силу всю зібрав докупи;
Мов кліщами, горло тис;
Тягне, шарпає, термосить,
Аж Лев крикнув: — „Досить! **Досить!**
Побідив цим разом Лис!"

Лис на теє царське слово
Вовка відпустив здорово:
— „Царю — каже — я корюсь!
Я хотів лиш пляму стерти,
Вовчої не хочу смерти,
На безсильнім я не мщусь".

Тут піднявсь утіхи галас!...
Малпа крізь юрбу пропхалась
Із лавровим вже вінцем.
Всі приятелі зійшлися,
Славили й вітали Лиса,
Що таким явивсь борцем.

Не один, що ще недавно
Був би з'їв його, вив: »Славно!
Жий, Микито, много літ!«
Лис подякував уклоном,
Потім клякнув перед троном,
Щоб чуть царський заповіт.

— „Встань, Микито! — цар озвався, —
Славно, сину, ти списався,
Честь свою оборонив.
Що було, нехай минає!
Цар дарує і прощає,
Що коли ти завинив.

„Вже кінець сварні і зваді,
І віднині в царській раді
Ти про спільне благо радь!
Честь прийми від мене тую:
Ка́нцлером тебе йменую,
Віддаю тобі печать.

„Як ти мудро вмів держаться,
Від біди обороняться,
Так державу борони!
Що порадиш — цар накаже.
Що напишеш — цар не змаже,
Лиш сумлінно все чини!"

Каже Лис: — „Мій царю й тату,
За цю щедру і багату
Ласку чим я відплачусь?
Хоч у мене сил немного,
Але ввесь для блага твого
Й для держави посвячусь.

„Ще прости мене в одному!
На деньок пусти додому:
Жінка й діточки десь там
Плачуть, тужать... Хай же нині
Про щасливі переміни
Сам я звістку їм подам".

Цар сказав: — „Іди мій друже!
Я й цариця раді дуже.
Щоб ввесь смуток їх пропав.
Маєш дозвіл на три днини,
А вертайсь же разом з ними,
Щоб я тут їх привітав".

Тут кінчиться наша казка.
Всім, хто слухати був ласка,
Дай же, Боже, много літ!
Хай і наш весь сум пропáде!
А тим, хто нам коїть зради,
Хай зійдеться клином світ!

Хто такий „Лис Микита“ і відки родом?

Оця віршована казка, яку Ви, дорогі браття, певно, вже читали, над котрою дехто, може, тільки сміявся, а дехто, може, й глибше задумався, міркуючи, що й у нас, між хрищеними людьми не одно таке діється, про яке тут у казці розказано, — це не моя видумка, а має свою історію, і то досить цікаву історію. Хоч то ніби вчена і зовсім книжницька справа — історія книжки, яку прочитаєш та й забудеш, — та, проте, я думаю, що не завадить розповісти Вам хоч коротенько цю історію, — може, вона й між Вами кому прийдеться досмаку. Ну, а кому не досмаку, тому, розуміється, вільно її не читати.

Та не тільки для простих людей я пишу оці рядки. Здається, що й наші вчені та книжники також не дуже добре знають, хто такий „Лис Микита'', і відки він родом. Бачите, вийшло ось що. Оця казка вперше друкувалася в часописі для дітей „Дзвінок'', а відтам передрукована була окремою книжкою. На титулі я написав був так само, як і тепер, що це я „з німецького переробив'', а не писав виразно, з якої книжки. Чому? Це зараз побачите. Та наші книжники знають, очевидно, одну німецьку книжку про „Лиса Микиту'', — ту віршовану повість, що звичайно друкується між творами найбільшого німецького письменника Йогана Ґете, і називається там „Reineke Fuchs''. Наші письменники думають, мабуть, що цю повість видумав сам Ґете із своєї голови, і тому, оголошуючи про вихід мойого „Лиса Микити'', вони гуртом пописали, що мій „Лис Микита'' перероблений із Ґете. Вийшла з того для мене неприємна річ: буцім то я взяв свою казку з Ґетової повісти, та й пощось затаїв назву правдивого власника, а тільки загалом написав „з німецького'', щоб збаламутити нетямучих. Дуже негарне діло!

Що вже робити, треба вияснити письменним і неписьменним, що і в кого я взяв, і в чийому пір'ї пишаюся.

Читаючи в оцій книжечці про пригоди Лиса, Вовка, Медведя, Зайця, Кота, Цапа та інших звірів, Ви, певно, мусіли пригадувати собі: „А, таке саме, або дуже подібне розповідають собі і в нас прості, неписьменні люди під веселу годину!" І справді, оповідання і байки про різних звірів і їх пригоди находяться у всіх народів на світі, навіть у таких, що ми їх називаємо дикими. І всюди в цих оповіданнях звірі говорять по-людськи, поводяться, як люди, зазнають більше або менше таких пригод, як люди. Відки це походить? Легко це зрозуміти, коли придивимося, як наші діти, граючись, поводяться із звірами: псами, котами, курми, гусьми і т. ін. Хто не бачив, як вони з ними розмовляють, вітаються, сваряться, перепрошуються, гніваються і люблятьcя? Очевидно, вважають їх чимось рівним собі, так само розумним, як і вони. Діти не чують розділу між чоловіком (т. є собою самими) і звіром, і нераз уважають звіра навіть розумнішим, хитрішим від себе. Коли Вам діти почнуть оповідати про свої іграшки, то будуть про пса, кота чи іншого звіра говорити, як про свого товариша:

— »Ми з Лиском робили те і те«.

— »Тату, чого той гусак від мене хоче, що так на мене сичить?«

— »Скажіть що тому котові, щоб не дряпався!« і т. ін.

Колись перед тисячами-тисячами літ усі люди своєю вдачею і своїм розумом були подібні до тих дітей. Вийшовши із стану дикости, люди займалися стрілецтвом, риболовством і, очевидно, ввесь свій вік мали найбільше діла зо звірами. В тих часах треба й шукати перших початків отих байок і оповідань про пригоди звірів між собою і з людьми. Певна річ, що з тих самих давніх-давніх часів походять також перші засновки й тих оповідань, що зведені докупи в нашій казці про „Лиса Микиту".

Ми не говоримо цього на здогад, а маємо дуже стародавні докази, що воно справді так було. На дві, три або й більше тисячі літ перед Різдвом Христовим були вже в старім Вавилоні оповідання про звірів, дуже подібні до наших байок. Ті оповідання списували на глиняних табличках, поки глина була мокра, а потім її випалювали, і так вони доховалися аж до наших часів. Із деяких оповідань маємо тільки рисунки — також такі стародавні, і з них можемо доміркуватися, що оповідання, до яких відносяться рисунки, були так загальновідомі, що, поглянувши на рисунок, кожний знав, що він значить. Те саме ми знаходимо і в Єгипті на 1000—1500 років перед Христом; окрім писаних оповідань, маємо й рисунки,

з яких зараз можна пізнати, що вони відносяться до байок і казок, де головними особами були звірі. Найславніші з тих рисунків є: війна котів зі щурами і осел, що грає на лірі. Дуже красні і стародавні байки та оповідання, в яких говорять звірі та дерева, маємо також у Біблії.

Відси, з Вавилону, Єгипту, від жидів та фенікійців, оповідання про розмови та пригоди звірів розійшлися на схід до Індії і на захід до греків. У греків їх посписували і надали їм дуже красну форму. Найстаршим грецьким байкописом був Езоп, що жив на яких 500 літ перед Христом. Його байки здобули собі широку славу між греками, хоч сам Езоп був бідним невольником. Його байки дійшли до нас у прозі і в пізніших грецьких та латинських перерібках. Та, обік байок, греки знали й ширші казки, де головними особами були звірі. До нас дійшла одна така віршована грецька казка „Війна жаб з мишами", приписана Гомерові, якої основа, певно, була запозичена з Єгипту.

Дуже імовірно, що з Вавилонії, разом із штукою письма, дісталися також і звірячі байки та казки на схід до Індії, де розрослися і розвинулися ще пишніше, ніж у Греції. Індійці — народ обдарований багатою фантазією і бистрим розумом, що любить запускатися в глибокі роздумування над найвищими питаннями про Бога, про призначення людини та про її життя на землі. Для вияснювання таких високих думок вони часто вживали і звірячих байок, перероблювали старі або складали нові, що й досі глибоко зворушують нашу душу. Вчені знавці догадуються, що й у пізніших часах, у III. і II. віці перед Христом, індійці переймали чимало звірячих байок від греків, що під Александром Македонським завоювали були перську державу і потім парусот літ мали свою державу в Бактрії об межу з Індією і мали з Індією часті зносини.

По Різдві Христовім починається нова мандрівка байок і казок, звірячих і всяких інших, а власне — із Сходу на Захід. В самій Індії ще на 500 літ перед Христом повстав був чоловік із царського роду, що, покинувши панування, зробився пустинником, а далі вбогим жебраком, і почав навчати людей милосердя, чесноти й рівности та любови. Він учив, що людське життя, то тяжка проба для людської душі, то ненастанне горе; що всі земні втіхи й розкоші, то отрута для душі, бо горе тим тяжче болить по них; що єдиний спосіб увільнити себе від болів і клопотів земного життя, це — зректися світа, його розкошів і радощів, зректися батька, матері, дому, родини, маєтку,

і жити в побожних думах і молитвах, працюючи лише стільки, щоб їсти, а їдячи лише стільки, щоб жити. Цього чоловіка прозвали Буддою, т. є просвіченим і просвітником. Він став основником нової віри, що поширилася звільна по цілій Індії, а далі й геть по Азії, і ще нині числить коло 500 міліонів своїх вірних. Отож важно, що власне незадовго перед Різдвом Христовим головні проводирі буддійської церкви прирадили вислати на всі сторони світа проповідників, які мали ширити цю нову віру. Від того часу Буддова наука перейшла поза границі Індії, до Тибету, Китаю, Монголії, Японії. Та певна річ, що буддійські апостоли ходили й на Захід, до персів, греків, арабів, жидів, і коли тут не принялася Буддова віра, то це головно тому, що тимчасом у Палестині повстала нова віра, де в чому дуже подібна до Буддової, а де в чому значно вища від неї — християнство. Для нас важне те, що власне від буддистів старі християни приймали деякі їх оповідання і притчі і пристосовували їх до своєї проповіді.

Християнство, що спершу стояло ворожо до грецької і римської освіти, що від римських цісарів довго зазнавало тяжких переслідувань, остаточно побідило й перейняло в себе спадщину греко-римської освіти. Ширячися між напівдикими народами Европи, воно несло з собою також зерна просвіти, здобутки думок греків і римлян, у тім числі й ті байки та повісті, що становили духову страву широкої маси тих народів. Особливо звірячі байки та казки знайшли серед тих народів дуже податливий ґрунт, бо тут люди жили ще в лісах і на полях, у близькім сусідстві до звірів, і, певно, дуже любили оповідати свої власні стрілецькі пригоди. Оті пригоди спліталися з грецькими та латинськими байками. Довгими зимовими вечорами люди бажають слухати довгих, безконечних оповідань, і так помалу з коротеньких грецьких байок, звичайно загострених так, щоб із них випливала якась глибша філософічна думка, повставали довгі оповідання, в яких не стільки ішлося про глибоку філософію, скільки про забавний, цікавий зміст. Особливо в XI. і XII. віках по Христі розвинулися такі оповідання. В тім часі християни багато разів ходили до Азії воювати з турками й арабами, що, прийнявши Магометову віру, захопили були Палестину, Єрусалим, Вифлеєм і всі ті святі місця, де колись жив Ісус Христос. Отож християни йшли великими купами до Палестини воювати „за святий хрест" і відбити в турків Єрусалим, от тимто й назвали ті війни хрестовими війнами. Здобувши Єрусалим, хрестові вояки держалися там якийсь

час, мали в Єрусалимі своє королівство, жили в сусідстві з людьми Магометової віри і попереймали від них велику силу оповідань та байок, що або були поскладані самими арабами, або через персів і арабів прийшли були з Індії. Ті оповідання принесено до Европи, їх слухали люди дуже цікаво, списували їх, перероблювали, сплітали докупи із своїми власними, і так повстала в Европі величезна сила гарних повістей та поем, що довгі віки були духовим кормом наших прадідів і ще й досі не перестали нам подобатися.

Отоді то була зложена й наша повість про „Лиса Микиту". Що вона не була видумана тим, хто її списував, а взята з книжок і давніших, здалека занесених оповідань, на це маємо доказ у тім, що перші записи тої повісти зладжені латинською мовою, людьми книжними, духовними, і хоч ті записи зложені були в Льотаринґії або у Фляндрії над морем (відки найбільше людей ходило у хрестові походи), то в них виступають такі звірі, як лев, папуга, леопард, яких не було тоді в Европі, а навіть згадано про якусь індійську рибу, з якої мозок лікує недугу. Найстарше таке оповідання має назву „Вихід невольника" (Ecbasis captivi) і зложене було одним льотаринґським монахом коло р. 940., т. є ще на 100 літ перед хрестовими походами. Невольник, про якого мова в тім оповіданні, це теля, заперте в стайні. Воно виривається надвір, біжить у гори, щоб догонити стадо, погнане на пашу, та тут блудить і попадається в неволю вовкові. Цей хоче його роздерти, та теля пригадує йому проголошений царем спокій. Вовк запроваджує невольника до своєї печери, та тут на другий день являється стадо з псами виручати невольника. Починається облога вовчої кріпости. Вовк не боїться своїх противників, а тільки боїться лиса, і оповідає своїм другам про свої давніші пригоди з цим хитрим ворогом. Та от з'являється лис у таборі обляжників, викликає вовка з кріпости, цей гине на рогах вола, а невольника, теля, випроваджують із печери. В це головне оповідання про теля вставлено оповідання про ненависть лиса і вовка.

Як уже згадано, підчас облоги вовк оповідає своїм другам, чому він боїться лиса. То раз цар лев був занедужав. Усі звірі зібралися до нього, тільки лис не прийшов. Уже вовк намовив царя, що лиса треба за це замучити і вбити, коли ось надходить лис і каже, що вилікує хорого царя: він має мозок індійської риби, ним він натре царські крижі, а тимчасом треба з вовка здерти шкіру і обгорнути нею хорого царя, то його гарячка минеться. Це так і зробили, лев виздоровів і зробив лиса своїм найстаршим міністром.

Те саме оповідання про хорого льва, якого лис вилікував якимось зіллям і здертою з вовка шкірою, було основою

іншої латинської поеми, що зложена була у Фляндрії в початку XII. віку і має назву „Isengrimmus" (то таке прізвище вовка). Яких 50 літ пізніше зложена була третя латинська поема „Reinardus" (це назва лиса), далеко ширша від попередніх; тут зведено докупи 13 оповідань, із яких деякі находяться і в нашій перерібці „Лиса Микити", а власне:

1. оповідання про те, як лис учив вовка хвостом рибу ловити (у нас пісня одинадцята, стор. 133);

2. оповідання про те, як вовк був баранам за геометра (у нас пісня перша, стор. 9);

3. оповідання про те, як лис сповідав когута (у нас пісня десята, стор. 113);

4. оповідання про те, як вовк у кобили лоша купував (у нас пісня дев'ята, стор. 105);

5. оповідання про барана, що сам хотів скочити вовкові в пащеку (у нас пісня сьома, стор. 78).

Оті латинські віршовані оповідання швидко розходилися по манастирях, школах, а далі й по дворах учених панів у Франції, Німеччині та Нідерляндах. Двірські співаки, мандрівні школярі та лицарі розносили їх щораз далі, переробляли їх на народні мови: французьку, німецьку та нідерляндську. Найважніша і найширша перерібка — французька. Це, властиво, не одна повість, а цілий ряд повістей, майже не пов'язаних одна з одною, раз коротших, то знову довших. Ті повісті, писані різними людьми в XI. і XII. віках, були надруковані аж у XIX. віці і заповнили 4 здорові томи; вони разом мають мало що не 50.000 віршів.

Загальна їх назва „Повість про Ренара" (Le Roman du Renart), а поодинокі повісті називаються „браншами", тобто по-нашому „галузями". Таких галузів було, здається, значно більше; до нас доховалося їх 36. Та вони разом не творять цілости, а та подія, що в пізніших перерібках, а також і в нашім „Лисі Микиті", є осередком повісти і громадить довкола себе всі інші оповідання, себто власне оповідання про суд льва, про триразове кликання лиса, про його засудження, про хитрощі, якими він викрутився від смерти, і про поєдинок лиса з вовком, хоч і находиться в старофранцузькій поемі, та є там тільки одною галуззю в ряді інших, а не осередком цілости.

Із французької мови переробив цю повість на старонімецьку мову коло р. 1170. альзатський лицар Генріх Ґліхезер. Він дуже вкорочував французькі оповідання, декуди додавав дещо нове, але також не вмів зробити з розрізнених пригод одної цілости.

Доволі вдачною спробою скомпонування такої цілости треба вважати італійську перерібку одної частини французької поеми, і то, власне, тої частини, де розказано про суд льва над лисом. Італійська перерібка має назву „Райнальдо"; вона дуже коротка супроти французької поеми і не здобула собі ширшого впливу.

Аж нідерляндському поетові Віллемові, що коло 1250. р. переробив повість про лисові пригоди на нідерляндську (долішньо-німецьку) мову, вдалося це діло. Оповідання про суд льва він зробив тою основою, довкола якої громадяться інші оповідання, як у хрусталі довкола спільного ядра. Віллемова поема була коло 1280. року перекладена на латинські вірші і пізніше перероблювана на прозу (по-нідерляндськи друкована 1479. і 1485., по-німецьки друк. 1498., по-бельґійськи друк. 1564). Старонімецьку прозову перерібку, де лис називається „Reinke", переклав у р. 1794. великий німецький поет Ґете на німецькі гексаметри, держачися старої друкованої книжки майже крок-у-крок; його перерібка називається „Reineke Fuchs", вона відновила славу старо-нідерляндської повісти в цілім світі.

Від кінця XV. віку, коли були надруковані прозові перерібки старих повістей про лиса, повісті ті стали улюбленою людовою книжкою в Німеччині, Нідерляндах, Бельґії, а звідси переходили чи то в перекладах, чи в усних оповіданнях до інших народів. Усні оповідання людові, дуже подібні до „галузів" старофранцузької поеми, здибаємо в усіх европейських народів: є їх чимало і в народів слов'янських, і особливо в українців, москалів і сербів, хоч писані, книжні перерібки французької поеми в давніших часах сюди не заходили. Дуже багато оповідань про лисові та вовкові пригоди оповідають собі семигородські саксонці, що осіли тут іще в XIII. і XIV. віках. Навіть в устах галицьких жидів, що не вміють читати по-німецьки, чув я широке оповідання про лиса, зовсім подібне до основної повісти в нашій поемі; те саме оповідання записано навіть із уст напівдиких муринів-готентотів у південній Африці, куди воно було занесене европейськими проповідниками разом із наукою Христової віри; віра Христова в них не прийнялася, а оповідання про лиса й вовка залишилося в тямці.

Треба мені ще сказати кілька слів про свою перерібку цієї стародавньої повісти. Пишучи її, я взяв тільки головну раму нідерляндської поеми Віллема, значить, ту саму, що є і в німецькій книзі про Райнке і в Ґетовім перекладі, та виповнював ту раму зовсім свобідно, черпаючи і з старофранцузьких „галузів", і з багатого скарбу наших людових оповідань. Бажаючи написати книжку для молоді,

я мусів із старого твору, а, значить, і з того, що є в Ґете, повикидати багато такого, що зовсім не годиться для молоді. Натомість я повводив із старих оповідань та з наших людових байок дещо нове, так що загалом у другім виданні моєї перерібки враз із тим оповіданням, що становить рамку цілости і тягнеться через усі пісні, вплетено тридцять більших або менших оповідань і уступів.

І ще одно. Я бажав не перекласти, а переробити стару повість про лиса, зробити її нашим народним добром, надати їй нашу національну подобу. Я, щоб так сказати, на чужий, позичений рисунок накладав наші українські кольори. Дословно я не перекладав нівідки ані одного рядка. Чи це хиба, чи заслуга моєї праці — в те не входжу, досить, що з цього погляду вона моя[1].

Іван Франко

---

[1] Ця стаття була поміщена у II. виданні „Лиса Микити" з 1896. р., а викликали її різні неправдиві погляди критики, начебто Франко переробив свою поему з Ґете. Статтейка кінчалася такими словами:

„Нове видання „Лиса Микити" являється перед читачами значно змінене. Вже одно те, що невідповідну до духа нашої мови старосвітську правопись („Лис Микита" в І. виданні з 1891. р. був надрукований т. зв. етимологічним правописом, „максимовичівкою", Ред.) перемінено на фонетичну, що позволяє віддати гнучкість та мелодійність нашої мови. Та в другім виданні сама поема значно поширена й доповнена; з дев'ятьох пісень першого видання зробилося дванадцять. І в тих частях, що лишилися з першого видання, мало котра строфка лишилася без зміни, багато дечого пододавано, повигладжувано, повиправлювано. Я дбав про те, щоб мова моєї перерібки, не тратячи основного характеру галицько-руського наріччя, все таки не разила й українців і наближувалася до тої спільної галичанам і українцям літературної української мови, якої витворення так дуже потрібне для нашого суцільного літературного розвою. За цінні уваги при роботі дякую тут мойому щирому приятелеві М. Вороному".

Передмова до ювілейного видання з 1941 р.

Лис Микита... Вже самий спогад про цей незрівняний твір найбільшого уродженця Західної України викликує в нас, немов якась чарівна паличка, веселу, радісну усмішку на обличчі. А читати цей твір, — байдуже, вперше чи вдесяте, і байдуже, в дитячому чи зрілому віці, це значить — читати не тільки все нову, все свіжу, але взагалі найкращу книгу українського гумору.

Книгу, що її міг написати тільки український письменник і тільки уродженець українського села, того села, що ховає в собі, може, ще якслід незбагнуті, але тим не менш безперечні, і тільки собі притаманні скарби власного, своєрідного гумору, гумору українського села.

І дарма, що історія про лиса-хитруна взята з міжнародного скарбу. Автор не тільки перетопив її в горнилі власного таланту й не тільки — за його словами — „старався, щоб з кожної строфки віяло нашим рідним українським духом", цей — скажім від себе — дух гумору українського села просто стихійно, і навіть неусвідомлено для самого поета витиснув на цілому творі своє окремішнє, собі тільки притаманне тавро.

Не тут місце з'ясовувати в цілій ширині це ствердження, але воно безспірно дає змогу встановити одну з найважніших для нас прикмет твору та й одночасно найти чи не головну тайну його величезного успіху, зокрема серед нашого селянства.

І саме для селянства передусім призначив автор свій твір, а не виключно для дітвори, дарма що спершу і друкував його в дитячому журналі. Для селянства, і взагалі для старших читачів призначені й усі міркування-сентенції, що численно порозкидані в цілій поемі, та й для них призначена ця ідея — провідна думка твору, що зовсім ясно визирає з-поза всього багатства Лисового гумору й пригод.

„Наше все життя — війна є,
Кожний б'ється в ній, як знає" —

ось основне авторове ствердження відвічного закону й одночасно — додаймо — основної вартости життя.

Цю життєву боротьбу веде кожний по-своєму:

„Цей зубами, той крильми,
Третій кігтями міцними,
Інший скоками прудкими...
Чим же боремося ми?" —

питається автор словами Лиса і його таки словами відповідає:

„В нас підмога лиш одна єсть —
Це розумна голова.
Нею треба нам крутити,
Ум, мов бритву, нагострити,
Все обдумать в один миг".

Сила розуму, бистра, вигострена думка — ось та вартість, що її кладе автор в начало успіху в життєвій боротьбі. Чи таку раціоналістичну філософію життя ми приймемо як виключну, чи теж поруч сили розуму поставимо ще й інші атрибути-цінності людської психіки, чи сягнемо, напр., ще й до філософії волюнтаризму — це вже інше питання.

Таким теж питанням стають для нас і дальші слова Лиса, що є немов образом цілої його життєвої філософії й поведінки:

„Іншим сіті наставляти,
Але добре пильнувати,
Щоб самим не впасти в них".

Така життєва постава самозрозуміла для Лиса Микити, як цього вічного хитруна, та не можемо теж заперечити, що в людському житті вона все ж находить свої нерідкі приклади...

Зокрема українське село ставало нераз жертвою хитрости й ошуки тих чужих сил, що омотували його майстерно плетеним павутинням і в його сітці видушували з селянина всі його надбання та й пхали в матеріяльну й моральну руїну.

Боротися з болячкою цих зайшлих ворожих сил галицьке село часів Франка не вміло і, головне, не мало майже ніякої змоги. І, мабуть, справедливо підмічує у своїй критичній студії Тарас Франко[1], що автор „Лиса Микити" хотів просто вказати на Лисову філософію, як на оконечний приклад українському селянству, немов в ім'я маккіявелівського принципу: „Коли не можеш бути львом, будь — лисом".

---

[1] Тарас Франко, „Лис Микита", критичний розбір поеми Івана Франка, „Збірник філологічної секції Н. Т. Ш. у Львові", том XXIII, Львів, 1937.

* * *

Перша поява „Лиса Микити", цього єдиного нашого звіринного епосу, припадає на 1890. р. Друкований спершу на сторінках дитячого двотижневика „Дзвінок", вийшов потім окремою книжковою відбиткою 1891. р. Від того часу посьогодні появилося десять його видань та п'ять перерібок, а загальна сума накладу досягла виняткового числа, як на наші видавничі відносини, бо поверх сто тисяч примірників. Не враховане сюди це наше, зчерги одинадцяте, а з перерібками шістнадцяте видання, яке й появляється у виняткові, подвійні роковини: в 50 - ліття першого книжкового видання твору та одночасно в 25 - ліття смерти автора.

Наведені числа дають змогу ствердити ще й на цьому місці, що „Лис Микита" безперечно найбільш популярний твір Івана Франка і одночасно, по Шевченковому „Кобзарі", взагалі найпопулярніша книжка серед українського народу.

І саме з уваги на самий твір, на його незвичайну популярність і на ювілейний характер видання, довелося ладити його з окремою уважливістю.

І так усі ті місця тексту, що носили на собі надто яскраві ознаки галицького говору з-перед 50 років, поправлено, по змозі найбільш обережно, без зміни значення і, головне, з увагою на питомий, галицько-підгірський кольорит поеми, всупереч усім дотеперішнім, більш чи менш радикальним, і, до речі, неоправданим поправкам і перерібкам.

Саме тямка про відповідальність за будьякі зміни в творі великого письменника казала всі конечні поправки вирішувати колеґіяльно, після докладного попереднього їх обговорення[2]. А втім, усі граматичні та стилістичні поправки йшли по тій самій дорозі, що її держався автор, справляючи свій твір за кожним новим виданням за свого життя так, щоб його характер відповідав загально-українській літературній мові.

Наша ювілейна поява „Лиса Микити" сповняє теж те бажання автора, що його він висловив у передмові до 3. видання, а саме, що чейже і Його твір діждеться колись численних і добрих ілюстрацій, так, як німецькі видання „Лиса Микити". В них — за словами автора — „рисунки самі для себе правдива поема; переглядаючи їх, нераз аж зайдемося із сміху, а ще частіше по сміху наступає глибша задума, так там майстерно схоплено дійсне життя, звіряче й людське"[3].

---

[2] При редакції тексту співпрацювали: передусім С. Гординський, далі Р. Купчинський і Е. Козак; поправки проведено за апробатою нашого мовознавця, проф. д-ра І. Зілинського.

[3] Франко мав на думці ілюстрації В. Кавльбаха; їх може кожний оглянути в виданому „Українським Видавництвом" у Львові гарному перекладі Ґетового „Райнеке Лиса", що вийшов у Львові 1942. р.

Ілюстрації нашого мистця Едварда Козака, що вперше прикрашують так численно і так по-мистецьки „Лиса Микиту", становлять, на нашу думку, цю другу поему, що її бажав поет...

Віддаючи в руки українському громадянству, дітворі й дорослим, це ювілейне видання, можемо накінець сміло сказати, що вже тільки самий „Лис Микита", без усеї величезної й цінної спадщини його автора, вистачав би, щоб ім'я Івана Франка було вписане навіки і на видних сторінках української літератури.

Твір, що по пів столітті свого повстання незмінно новий і живий; твір, що його багато виголошує з пам'яті і, що на його ювілейну, шістнадцяту з черги, появу ждало Громадянство як на виняткову, видавничо-літературну подію, то це вже не тільки доказ популярности, але й пророчисте свідоцтво безсмертности твору і його великого автора.

Б. Данилович

Краків, 1941.

Примітки і словничок

менше вживаних і нарічевих слівець та форм

„Лис Микита" друкувався вперше в дитячому двотижневику „Дзвінок". Львів, 1890, ч. ч. 3—4, 6—21. Всіх пісень цей перший текст має д е в' я т ь. В р. 1891. вийшов твір окремою відбиткою п. н.: „Лисъ Микита, з нѣмецкого переробив др. Иванъ Франко", накладом редакціи „Дзвôнка".

Друге видання, перероблене й поширене, вийшло у Львові, накладом Руського Товариства Педагогічного 1896. р. з окремою статтею на кінці: „Хто такий Лис Микита і звідки родом?" Це видання має д в а н а д ц я т ь пісень.

Третє, поправлене видання вийшло у Львові 1902. р., накладом Р. Т. Педагогічного.

Четверте видання у Львові 1909. р., накл. Українсько-руської Видавничої Спілки.

П'яте видання в Києві 1914. р.

Всі видання, до 5. включно, вийшли під доглядом самого автора.

Шосте видання появилося в Харкові 1919. р. накладом кооп. в-ва „Рух" з передмовою та поясненнями О. Синявського.

Сьоме видання появилося теж у Харкові 1921. р., накладом Всеукраїнського Державного В-ва з передмовою О. Синявського; є це передрук із 6. видання.

Восьме видання теж з 1921. р. у Відні, накладом Видавничої Спілки „Франко, син і Спілка".

Дев'яте видання вийшло у Львові, 1925. р., накладом Української книгарні і антикварні, з поясненнями В. Дорошенка.

Десяте видання вийшло в XXV. томі збірного видання „Твори Івана Франка", кооп. в-ва „Рух" у Харкові 1927. р., за редакцією Ів. Лизанівського і загальною С. Пилипенка.

Крім цих видань, появився ще передрук „Лиса Микити" в Америці, в Ню-Йорку, накладом „Свободи", мабуть, 1910. р.

Появилося теж п'ять перерібок: Я. Біленького (Г. Стрипського) в ужгородському журналі „Наука" 1912. р. (чотири перші пісні), М. С. Кононенка 1918. р. в Полтаві, А. Лотоцького (прозою) у Львові 1924. р., В. Тодосева (прозою) в Харкові 1925. р. і М. Рильського в Одесі 1935. р., та всі вони, власне як перерібки, не заслуговують на нашу окрему увагу.

Зазначити хіба можна, що тільки перерібка Рильського, зладжена, якщо добре пригадуємо, „для дітей молодшого віку", з усіх найвартісніша і не така радикальна.

Уважаючи Франкову поему за оригінальний твір, пригадаємо читачам, що аналогічна Ґетова епопея „Reineke Fuchs" вийшла в українському перекладі зі збереженням гексаметра в будові, з ілюстраціями Вільгельма Кавльбаха, заходом „Українського Видавництва" у Львові 1942. р. Ладиться друге видання цього перекладу, призначене для молоді. Накінець згадаємо, що в р. 1937. появився накладом Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові, як збірник філологічної секції том XXIII. вичерпний „Критичний розбір поеми Івана Франка »Лис Микита«", зладжений Тарасом Франком, і до цієї розвідки відсилаємо ближче зацікавлених.

Ані руш — аж ніяк

Балювати — бенкетувати (пор. баль)
бариш — зиск
барон — придворний вельможа
баюра — калюжа
берло — скипетро (знак влади)
бестійка — тваринка, звірик
бестіон — бестія, тварина, звір
блам — хутро
бой — страх; бо́я мати — боятися
болоння — оболоння
бори́катися — борсатися
братанок — небіж, син брата

Вашеці — ваша милосте (в насмішливому розумінні)
відпуст — проща
візита — провідини, гості
владця — володар, владар
возьний — судовий післанець
волосянка — чернечий одяг волосом (шерстю) зі споду
вон — геть
вуйко — дядько, брат матері або батька
входити в щось — цікавитися чимось, займатися чимсь (я в це не входжу — я цим не цікавлюся)

Ґаман — назва від біблійного Гамана: попихач, одоробало; збити на гамана — дуже побити
ґамарня — виробня, де виливають залізо
ґамуватися — стримуватися, здержуватися
гасати — бігати
гатьта! вісьта! — ліворуч! праворуч! (оклики на коней)
гиря — грива
геометра — землемір (нар. форма)
глас — на́пів якоїсь церковної пісні
Говерля — найвищий верх у Чорногорі
гонор — честь; з гонором — з пошаною
гоноровий — почесний
„Господи возвах" — так починається один з псальмів
гостинець — битий шлях
гук — багато

Ґвардиста народовий — член польського війська, „Народової Ґвардії", з часів польських повстань

Дворак — людина при панськім чи царськім дворі; царський придвірник, прибічник
диби — колоди на ноги
дільний — хоробрий
довідно — докладно
драбуга — ошуканець, негідник
драла дати — дати ногам знати, утекти
дриглі — холодець, студенець з поросятини; від дриглів пішла в Галичині назва „хрунь" на означення продажної людини, національного відступника-ренеґата
дрібка — трохи; **додрібки** — дорешти, зовсім
дундер — хай дундер свисне: хай поб'є грім

Еманципантка — поступова жінка, що бажає рівних прав з чоловіками; цим словом автор насміхається з тих жінок, що зводили вимоги еманципації на фальшиві шляхи ворожости до чоловіків узагалі

Жив — живий (будеш жив — будеш живий)

Забитий (ворог) — запеклий
заглада — знищення, смерть
зальоти — залицяння, женихання
зарути — заревіти
збитки робити — робити пакості, пустувати
звада — спір, розбрат
здріте — наказ. спосіб від дієслова „здерти": здріть
зичити — бажати
зіпнути — зойкнути, застогнати
злуда — обман
зумітися — здивуватися

Кадка — бочка, цебер
казня — в'язниця, келія
канцлер — голова міністрів
капу́т — кінець
карп — короп (риба)
карчило — шия
квадратовий — подвійний (пор. квадрат, до квадрату)
кватира, кватирка — віконечко в шибі або взагалі маленьке віконце
кілький — дуже довгий (час), дуже далекий (шлях)
клапа́ня — шапка з „клапами" на вуха
клюка — дрючок, вгорі закривлений, з кілочком або гачком, щоб на ньому вішати що треба
клякнути — стати навколішки
коб — коли б, як би
кондак — рід церковної пісні
конституція — державний закон, що допускає вибраних народом представників до участи в уряді та законодавстві
кордюк — болячка
кпити собі або кпитися з кого — глузувати собі, глумитися з кого
креатура — мерзотна, нечесна людина
кревний — свояк
кус — шматок, частина; **ні кус** — ні трошечки, ні шматочка

Ладно — добре, доладу, якслід
лайдацький — негідний, мерзотний
ланець — ледащо, негідник (з ланцюга ввірвався)
личко — „від личка до ржемичка": польська приповідка у значенні: від біди до достатку; ржемичек = ремінець
логаза — каша з ячмінних круп, товчена у ступі; на логазу потовкти — зовсім потовкти
лучитися — траплятися
любко — залюбки
льояльний — вірний

Маґерів — містечко в Галичині, недалеко Львова (34 км), відоме з проц
маркітний — ніяковий
марниця — дурниця; з марниці — нізащо
марш — марша тне живіт: черево відзивається, бо людина відчуває голод
мельком — чимдуж, швидесенько, в одну хвилину
мимрити — говорити під ніс, щось незрозуміле
митка — ганчірка
мож — можна; скільки мож — скільки можеш
моспан — милостивий пан, добродій
моцар — силач

Навербувати — понаймати до війська
нанашко — дядько, хрищений батько
несуразний — недотепний, незрозумілий
нетря — глухий лісовий закуток, лісова гущавина
нічвид — той, що бачить уночі
нута — мелодія

Обарінок — бублик
обора — садиба, огорода з хатою, господарськими будинками, стайнями і т. п.
одробина — трошечки
опозиція — протилежна думка, оборона протилежної думки, протилежність, відпір
оп'ять — знову
ордеровий — з ордерами, з відзнаками
охітний — охочий, радий
ошвабити — ошукати, одурити

Паломник — богомолець, прочанин
пáльок — тичка
пахолок — хлопчак (у згрубілому значенні)
паяц — блазень, комедіянт
під — горище
Підгір'я — Карпатське Підгір'я в Галичині (рідні Франкові околиці — Дрогобиччина), на південь від Дністра
пілть — див. полоть
плісня — цвіль
плявдувати — виходити на здоров'я
поквапно — швиденько
полоть — солонина з половини свині
попрікнути — докорити
пріч — геть

протекція — допомога комусь через особисті знайомства, впливи
процес — хід судової справи
прочвара — потвора, страховище
преці — адже, чейже
проглядіти — передбачити наперед
проща — богомілля
пузо — черево, живіт
публіка — сором
пшик — ніщо (напр., мати з чого пшик)

Рахманний — смирний
ребе — рабін, жидівський духовник, мудрець
ректи — сказати, минул. час — він рік, вона рекла, ми рекли; дієприслівник — рікши
рекурс — відклик проти судового присуду, спротив на якийсь присуд у суді, що його вважають несправедливим
рік — див. ректи
рікши — див. ректи
розважати — міркувати
розтектись — розбрестися, втікати на всі боки
ручий — зручний
рюмати — плакати, голосити

Сарака, — сарако — бідолаха
свічадо — дзеркало (поясн. І. Ф.)
святоша — той, що вдає зі себе святця, гіпокрит
сенат — зібрання вибранців, звичайно найстарших
скаржити — обвинувачувати
сквапно — поквапом, швидко
сквар — спека
склінний — охотний, схильний (щось зробити)
скоро — як тільки
скритка — сховок
скруха — жаль за гріхи
сота (меду) — крижка, стільник
спіжарня — комора, де зберігають харчі
смалені дуби — видумки, нісенітниці
справка — поганий учинок
стебло — йти в стебло: йти спати
стиліст — той, що вміє складно писати
стоя — стоячи
стояти за щось — дбати про щось; не стою за ласку — мені ласка байдужа, я не дбаю про ласку
страж — сторожа, сторож
стрий, стрик — дядько, брат батька
стрій — устрій, лад (державний)

Тама — гребля
тільки — такий далекий (світ), такий великий
тортури — катування, муки
тра — треба
траскати — пляскати (язиком)
трафунок — випадок, нагода

трибунал — найвищий суд
триматися на-тузі — мати себе на осторозі, уважати
тропар — рід церковної пісні
трактувати — частувати
туй-туй — ось-ось

Уговок — без уговку: без стриму, не зупиняючися
укриття — сховок
улічити — вилікувати
урвитель — шибеник
утка — качка
утрактувати — див. трактувати

Фама — слава, чутка
Фах — заняття, спеціяльність
фарба — міняти фарбу: перемінюватися, міняти переконання
фільварок — частина великого господарства з усіма господарськими будинками
фінансова наука — наука про гроші
фра́снути — вдарити
фрашка — дурничка
фук — крик, лайка

Хавка — писок, паща
хавкнути — проковтнути
хавтур — даток натурою (хлібом, збіжжям і т. п.)
хапле — 3. особа одн. теп. часу від „хапати" — хапає
хибувати — бракувати
хіть — охота, бажання
хлоп — селянин, сильний чоловік; з на десять хлопа — з на десять людей заввишки
хляп — нечесть, ганьба

Чей — може
Черемош — річка, що випливає в Карпатах і вливається до Прута
чинитися — вдавати, прикидатися
Чорногора — найвища частина східніх Карпат

Шаран — риба, щось наче короп
шваба підпустити — перехитрити когось
шлюбувати — давати обітницю
штири — чотири (наріч. форма)

Ябко — яблуко (наріч. форма)
ярмурка — жидівська шапочка; тут у значенні: притичина, халепа
ясенний — величний, маєстатичний (цар)

ЗМІСТ КНИЖКИ:

	стор.
Від Редакції	5
Пісня перша:	
Лев скликує звірів на суд	7
Вовк оскаржує Лиса	8
Вовк-геометра	9—12
Сварка Пса з Котом	13
Заєць — Лисів ученик	14
Борсук боронить Лиса	14
Як Лис крав рибу	15—16
Півень оскаржує Лиса	17—18
Лис-пустинник і курка	19—20
Лев посилає Медведя до Лиса	20
Пісня друга:	
Лисів замок	21
Лис і Медвідь	22—25
Медвідь і мід в дубі	26—29
Поворот Медведя до Царя	29
Цар шле Кота до Лиса	30—31
Пісня третя:	
Кіт і Лис	32—36
Кіт в курнику	36—39
Поворот Кота до Царя	39
Борсук іде до Лиса	40
Пісня четверта:	
Борсук і Лис	41—42
Медвідь — губернатор	43
Лис і Вовк у шпіжарні	44—48
Медведів суд	49
Лис вибирається до Царя	50—51
Пісня п'ята:	
Лис перед Царем	52—54
Лис засуджений на смерть	55—56
Лисова сповідь	56—58
Лис і Вовк крадуть полоть	58—60
Лис паде в сіни	60—62
Як Вовк з Лисом ділився	62
Скарб царя Гороха	63—64

Пісня шоста: стор.

Змова Лиса, Медведя і Вовка . . . . . 65—68
Лис обкрадає батька 66
Лис увільнений від провин . . . . . 69—71
Медвідь, Вовк і Кіт дістаються до тюрми . . . 72

Пісня сьома:

Вовків плач . . . . . 73—75
Вовк і Гуси 75
Вовк і Свиня . . . . . 76—77
Вовк і Баран-самоубивця . . . . . 78—82
Вовк і Кравець . . . . . 82—84

Пісня восьма:

Лис-паломник . . . . . 85—86
Лис і Цап . . . . . 87—88
Лис і Заєць . . . . . 89—92
Цап-листонос . . . . . 93—96
Цапова смерть . . . . . 97—98

Пісня дев'ята:

Бабай знову в Лиса . . . . . 99—100
Лисова філософія . . . . . 101—104
Вовк і Кобила . . . . . 105—109

Пісня десята:

Кури і пісня про Комаря . . . . . 110—111
Лис ловить Півня 112
Як Лис Півня сповідав . . . . . 115—119
Лисові громи на протекцію . . . . . 119—120
Малпа-лікарка 120
Лис, Вовк і Малпа . . . . . 121—126

Пісня одинадцята:

Лис перед Царем . . . . . 128—129
Лисова брехня про клейноди . . . . . 129—131
Вовк виступає проти Лиса 132
Як Лис учив Вовчицю ловити рибу хвостом . . . 133—136
Лис і Вовчиця в криниці . . . . . 137—139
Вовк визиває Лиса на поєдинок . . . . . 140—141

Пісня дванадцята:

Лис і Малпа . . . . . 142—143
Малпин план 144
Малпині чари 145
Поєдинок Вовка з Лисом . . . . . 146—150
Лисова побіда . . . . . 150—151
Закінчення . . . . . 152—153

Хто такий Лис Микита і відки родом 155
Передмова до ювілейного видання з 1941. р. . . . 163
Примітки і словничок рідше вживаних і нарічевих слівець та форм 167

Чину Св. Василя Великого

шукати:

Анна Стецьків - Сьєзарська,

12 Rue Marche Albert,

Paris 5e

(Походить з Теслиць, пов. Дрогобич,

(около 50 літ)

БІБЛІОТЕКА
ч. — 11 —
РОМАН САПРУН

Її брат

Johann Stecko,

925 Brock St. Olean N.Y.

USA

Komar Mateo,

Rue Gadron,

Place Cliche, (Paris

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
891.79 F85OL1944 C001
Lys Mykyta /
3 0112 093487897